

humanitas

AUGUSTUS 1963

18DE JAARGANG NO. 4

KADERORGAAN VAN DE NEDERLANDSE
VERENIGING VOOR
MAATSCHAPPELIJK WERK 'HUMANITAS'

CENTRAAL BUREAU 'HUMANITAS'
J.W. BROUWERSSTRAAT 16 - AMSTERDAM

REDACTIE:**MEJ. M. DIJKSTRA**, *hoofdredactrice*Drs. P. Albarda: *red. Algemeen maatschappelijk werk*P. E. Hutte: *red. Reclassering*Mevr. Ch. Ottow-Loen: *red. Gerepatrieerderszorg*J. Maasdam: *red. Bejaardenzorg*H. van Schaaik: *redactiesecretariaat*J. Terlouw: *red. Gezinsverzorging*W. Post: *red. Jeugdzaken*Mej. drs. R. A. E. Zijlman: *red. Maatschappelijk Opbouwwerk***DAGELIJKS BESTUUR:**

Mr. dr. J. in 't Veld, voorzitter

Prof. mr. A. D. Belinfante, vice-voorzitter

Mej. M. Dijkstra, secretaris

Mr. H. J. Timman, penningmeester

C. M. Swiebel

J. Landman

G. Rietveld

ereleden P. C. Faber en F. H. W. Vliegen

CENTRAAL BUREAU:

J. W. Brouwersstraat 16, Amsterdam

Telefoon: 020 - 721044

Mej. M. Dijkstra, directrice

INHOUDSOPGAVE

blz. 73

blz. 76

blz. 83

blz. 88

blz. 91

blz. 99

blz. 104

Drs. H. Knorringa: Wie betaalt het maatschappelijk werk?

Drs. P. Albarda: Relaties tussen algemeen en gespecialiseerd maatschappelijk werk. Enkele gedachten over het maatschappelijk werk t.b.v. zwakzinnigen.

J. Terlouw: Conferentie Gezinsverzorging (2).

J. Maasdam: Verzorgde Beroepen (III). De opleidingen van bejaardenhelpster.

Seksuele criminaliteit, boekbespreking door P. E. Hutte.

Boekaankondigingen.

Gevarieerde stof.

WIE BETAALT HET MAATSCHAPPELIJK WERK? ¹

De vraag hoe de financiële middelen voor organisatie en uitvoering van maatschappelijk werk moeten worden verkregen, behoeft in deze vorm eigenlijk pas gesteld te worden, sinds de hulpverlening is ontgroeid aan de beperking van steun in natura en opgevat wordt als een vorm van persoonlijke dienstverlening die aan eisen van deskundigheid moet voldoen. In uiterste consequentie kan deskundige dienstverlening worden betaald door aan cliënten een vergoeding in rekening te brengen. Deze vorm van particuliere praktijk, die in de USA schijnt voor te komen, wordt echter in Nederland afgewezen, juist in verband met het karakter van de hulpverlening. ²

De oude vorm van materiële hulpverlening werd bekostigd uit particuliere liefdadigheid, waarbij de kerken een belangrijke rol vervulden. Evenals dit bij het onderwijs en de kunst het geval was, heeft de veranderde verdeling van inkomens en vermogens in de 20ste eeuw tot gevolg gehad, dat de vrijwillige bijdragen van particulieren niet meer voldoende waren om de kosten te dekken van activiteiten die de aantrekkelijkheid missen, rechtstreeks persoonlijk nut voor de gevers op te leveren. De financiering van zulke collectieve behoeften geschiedt langs de omweg van de overheid, die de middelen verkrijgt door belastingheffing en uitdeelt in de vorm van subsidies. Het onvrijwillige karakter van de bijdragen legt dan een grote verantwoordelijkheid op de overheid die deze bijdragen als subsidies weer toekent aan de particuliere instellingen.

Na de bevrijding en vooral sinds plm. 1955 is de toepassing van overheidssubsidies op de financiering van particuliere activiteiten sterk toegenomen. Verschillende aspecten van de subsidiëring zijn in deze periode uitvoerig besproken, waaronder met name de taak van de overheid. ³

Een commissie vraagstukken subsidiëring maatschappelijk werk bracht in 1958/1959 rapport uit aan de minister van dit nieuwe departement over toepassing op het maatschappelijk werk. Een wettelijke regeling, zoals de commissie heeft voorgesteld, is overigens niet tot stand gekomen.

Hoe is nu de tegenwoordige situatie t.a.v. financiering van het maatschappelijk werk?

¹ De inhoud van dit artikel is voor uitsluitende verantwoordelijkheid van de schrijver.

² Dit geldt niet voor de gezinsverzorging; hier wordt een gedeeltelijke vergoeding (retributie) betaald.

³ O.a. in 1952 door het Instituut voor Bestuurswetenschappen, met praeadviezen van A. de Grand Ry, E. Jorion, drs. F. Hartog en dr. S. O. van Poelje; in 1961 door de Vereniging Administratief Recht, met praeadviezen van mr. R. A. V. Baron van Haersolte, dr. H. A. Brasz en mr. J. G. Steenbeek; in 1961 door H. J. Verkouw in zijn boek Het subsidiebeleid der gemeentebesturen.

Vooropgesteld mag worden, dat de overheid in beginsel haar taak op dit terrein erkent en vervult. Voor alle belangrijke activiteiten bestaan duidelijke subsidie-regelingen, die voor ruim de helft van de kosten een overheidsbijdrage mogelijk maken. Met deze constatering stuiten wij echter wel op enige vragen.

In de eerste plaats: waarom betaalt de overheid niet de volledige kosten? Een belangrijke reden hiervoor is, dat de overheid een bepaalde particuliere bijdrage, al is deze op het totaal gezien zeer gering, kan beschouwen als blijk van belangstelling van de burgers voor de activiteit in kwestie.

Men kan dan ook stellen, dat bij een subsidie van b.v. 95 pct. het bijeenbrengen van de vereiste particuliere bijdrage van 5 pct. werkt als een soort volksstemming over de vraag voor welke activiteiten de overheid subsidie zal verlenen: op elk kwartje dat een privé-persoon geeft, legt de overheid een stapel van 19 kwartjes.⁴ Voor het maatschappelijk werk in het bijzonder is het door de traditie van particuliere en vooral kerkelijke liefdadigheid verklaarbaar, dat de overheid pas tot subsidiëring overgaat, wanneer eerst een particuliere bijdrage wordt geleverd.

Dit roept dan een nieuwe vraag op, die vooral geldt voor 'nieuwe' instellingen zoals Humanitas: hoe kan de particuliere bijdrage bijeengebracht worden? De ervaring bij Humanitas leert nl. dat de contributies van de leden al nauwelijks voldoende zijn om de eigenlijke verenigingskosten te dekken, zodat voor de activiteiten en de daaraan verbonden personeels- en bureaustkosten andere bronnen moeten worden aangeboord. Voor Humanitas, dat zich in het bijzonder richt op de buitenkerkelijken, ontbreekt ook de mogelijkheid van algemene collecten, zoals deze in de verschillende kerken worden gehouden, waaruit het kerkelijk maatschappelijk werk voor een deel wordt gefinancierd. (Ter toelichting voor niet-ingewijden: met het Humanistisch Verbond bestaan geen organisatorische of financiële banden, zodat dit verbond uiteraard ook niet als een soort 'kerk van Humanitas' het maatschappelijk werk steunt.) Humanitas is daardoor aangewezen op de verschillende vormen van openbare geldinzameling, die in veel mindere mate het bovengenoemde karakter van volksstemming hebben,⁵ zoals: prijsvragen, straatcollecten, loterijen. De noodzaak om langs deze weg geld in te zamelen is zo dringend, dat bij voorbeeld terwijl dit artikel geschreven wordt, meer leden van Humanitas zich zorgen maken over de loterij-1963 dan over het maatschappelijk werk!

Is de particuliere bijdrage ten slotte met veel moeite verkregen, dan moet men zich afvragen: welke kosten worden in werkelijkheid door de overheid gedragen? De subsidieregelingen voor het maatschappelijk werk beogen in het algemeen de vergoeding van een bepaald percentage van de kosten. Door voor de salarissen en de bijkomende kosten, de zgn. apparaatskosten, uit te gaan van bepaalde normen, werkt het systeem bijzonder eenvoudig.⁶

Het fixeren van normen op grond van een gemiddelde van enkele jaren geleden heeft echter wel het bezwaar, dat de intussen opgetreden kostenverhogingen niet worden vergoed. Terwijl het officiële subsidiepercentage 70 of 80 bedraagt, wordt in werkelijkheid zoals hierboven vermeld, slechts ruim de helft van de kosten door subsidie gedekt.⁷

Een mogelijk ander bezwaar tegen de opzet der subsidieregelingen is het onver-

⁴ Van Haersolte, blz. 22-23 van het praeadvies genoemd in noot 3.

⁵ Zie noot 4.

⁶ In tegenstelling b.v. tot bepaalde subsidieregelingen voor het jeugdwerk, waarvan de boekhoud-voorschriften doen denken aan een examenopgave voor moderne bedrijfsadministratie.

⁷ Voor gezinsverzorging is het subsidiepercentage 50 of 60; deze werksoort heeft echter de retributies als extra-inkomstenbron.

plichte karakter: subsidie kan worden verleend, het is een gunst en geen recht. Het systeem van de zgn. werkeenheden houdt bovendien in, dat iedere nieuwe functie en iedere nieuwe functionaris voor de subsidiëring moet worden goedgekeurd. De uitbreidingen bij Humanitas in de afgelopen jaren werden voor de opbouw van het werk zozeer noodzakelijk geacht, dat onze vereniging in dit opzicht geen werkelijke belemmeringen heeft ondervonden.

De moeilijkheden die op een aantal plaatsen van ons land worden ondervonden, betreffen het subsidiebedrag. Gemakshalve is in het voorgaande steeds gesproken over 'de overheid' als eenheid. Alle organen en instellingen, behalve de nationale, zijn echter aangewezen op twee overheden: het rijk en de gemeente(n) of de provincie. Het onverplichte karakter van de subsidieregelingen speelt hier weer een rol: voor algemeen maatschappelijk werk en samenwerkingsorganen is het subsidie-maximum 80 pct., waarvan het rijk 40 pct. uitkeert; de andere 40 pct. kan van de gemeente(n) resp. de provincie worden verkregen. De lagere overheid is tot deze uitkeringen echter niet verplicht.

Hoewel de meeste gemeenten en provincies de norm van het rijk toepassen, zijn er een aantal die voor het maatschappelijk werk subsidies verlenen tot een lager bedrag. Voor deze afwijkingen worden voornamelijk financiële argumenten aangevoerd. Dit is soms ook het geval bij de gemeenten die in het geheel geen subsidies voor maatschappelijk werk verlenen. Indien zij dan bovendien liggen in een zgn. probleemgebied, waarvoor dubbel rijkssubsidie (80 pct.) kan worden toegekend, wordt de situatie bijzonder duidelijk: de hoogte van de subsidiepost op de gemeentebegroting is afhankelijk van de financiële verhouding tussen het rijk en deze gemeente. Er is moeilijk een steekhoudend argument aan te voeren, waarom een rijkssubsidieregeling die rechtstreeks of via provincie en gemeenten geheel uit rijksbelastingen wordt bekostigd, in een klein aantal gemeenten en provincies niet of onvolledig zou moeten worden toegepast. Wellicht kunnen de lagere overheden tot uniforme toepassing worden gebracht door een zgn. doeluitkering voor hun subsidieaandeel.

Een bijzonder geval van subsidieweigering is de situatie, waarin een gemeente volgens een rijksregeling alle andere plaatselijke instellingen wel subsidieert. Ook in de vakkringen van het bestuursrecht ligt deze kwestie zo duidelijk, dat ze zonder nadere toelichting wordt aangeduid als het 'geval Geleen'.⁸

Gelukkig behoort zo een ongelijke behandeling tot de uitzonderingen, maar dat deze binnen het kader van de subsidieregeling gedurende een reeks van jaren mogelijk is, geeft toch te denken.

Het grootste probleem blijft echter de hoogte van de particuliere bijdragen. In dit verband is het toepasselijk, een uitspraak van Keynes aan te halen, die over de functie van de effectenbeurs indertijd het volgende heeft gezegd: 'Als de investeringsontwikkeling van een land het bijproduct wordt van activiteiten in een speelzaal, is het waarschijnlijk dat die functie slecht wordt vervuld.' Met een kleine variatie kunnen wij nu zeggen: Als het maatschappelijk werk staat of valt met de opbrengst van collecten en loterijen, wordt de vraag welke instellingen 'aan bod' komen, beslist door factoren die met het werk eigenlijk niets uitstaande hebben.

DRS. H. KNORRINGA

⁸ Steenbeek, blz. 111 van het praeadvies genoemd in noot 3.

RELATIES TUSSEN ALGEMEEN EN GESPECIALISEERD MAATSCHAPPELIJK WERK

Toen Humanitas in zijn statuten schreef dat het maatschappelijk werk behoort te worden gedragen door een in gemeenschapszin wortelend besef van verantwoordelijkheid zowel voor het lot van de naaste als voor het welzijn van de samenleving, werd daarmee duidelijk het standpunt ingenomen dat die samenleving het welzijn van allen die eraan deelnemen, moet dienen. Ook van degenen die bij het deelnemen aan de samenleving met bepaalde extra moeilijkheden hebben te kampen, van tijdelijke of blijvende aard, zoals b.v. de lichamelijk gehandicapten. Onze maatschappij heeft zich voor een groot deel zover ontwikkeld dat voor deze en andere categorieën gehandicapten speciale voorzieningen zijn getroffen, financieel, materieel en anderszins, hoewel nog niet in die mate dat we volledig tevreden kunnen zijn. In het maatschappelijk werk vindt een ontwikkeling plaats waarbij het algemeen maatschappelijk werk de functie van 'open deur' voor iedereen die hulp zoekt, gaat vervullen. Daar waar de gevraagde hulp van de maatschappelijk werker gespecialiseerde kennis en inzicht vergt, staan instellingen klaar die zich speciaal op de hulpverlening aan bepaalde categorieën mensen in nood toeleggen. De reclasserings- en voogdijinstellingen mogen we b.v. hiertoe rekenen.

Zo zijn er vele, waarvan we slechts willen noemen de instellingen voor hulp in het kader van de revalidatie; de zorg voor zwakzinnigen hetzij in inrichtingen of in de samenleving; de instellingen voor hulp aan ongehuwde moeders; het bijzonder gezins- en wijkwerk ten behoeve van de sociale integratie van zgn. 'probleemgezinnen'; de gerepatriërendzorg; enz. Tussen deze gespecialiseerde instellingen en de centra van het algemeen maatschappelijk werk worden vele vormen van contact onderhouden, meestal wordt over en weer erkend dat dit contact nog verder moet worden geregeld en verstevigd.

Dit is in het belang van de hulpzoekende, en is tevens een voorwaarde voor een deskundige hulpverlening van de zijde van de gespecialiseerde instellingen, resp. het algemeen maatschappelijk werk.

In de thans en hierna volgende nummers van Humanitas zullen artikelen worden gewijd aan enkele van de genoemde specialisaties in het maatschappelijk werk en hun verhouding tot het algemeen maatschappelijk werk, waar mogelijk aanhakend aan de praktijk van het werk van onze vereniging en de samenwerkende organisaties.

enkele gedachten over het maatschappelijk werk ten behoeve van zwakzinnigen

ter inleiding

Ieder mens neemt op minstens twee manieren aan de samenleving deel, als gelijk-gerechtigd en onopvallend burger 'zoals ieder ander', en als lid van een of meer sociale minderheden. Niet iedereen realiseert zich dat hij van dergelijke minderheden deel uitmaakt en dat in belangrijke mate zijn optreden door die minderheid waartoe hij behoort wordt bepaald.

Bij het woord 'sociale minderheden' denken we meestal direct aan kleine rassengroepen die een meer of minder verdrukt bestaan leiden in groter nationaal verband. Maar het ras is niet de enige grond waarop minderheden zich onderscheiden, daarnaast is zeker de geloofsovertuiging een grond waarop men tot een volksmeerderheid of -minderheid behoort. Het *niet* behoren tot enige kerkelijke of religieuze groepering stempelt iemand in Nederland ook al tot een categorie apart! Nog andere onderscheidingscriteria kunnen genoemd worden, b.v. het inkomen. De mensen met een jaarlijks inkomen van f 15.000 of meer vormen in ons land een duidelijk te onderscheiden minderheid met eigen gedragsgewoonten, die het behoren tot deze minderheid dagelijks op allerlei aangename en onaangename wijzen ervaren. Hetzelfde geldt voor degenen met een inkomen van f 80 in de week of minder.

Verder kan men tot minderheden behoren op grond van leeftijd ('de bejaarden', 'de tieners', e.a., worden steeds duidelijker als minderheden herkend), van culturele of recreatieve belangstelling (de liefhebbers van rust en stilte in de natuur vormen een steeds meer gediscrimineerde minderheid!), van beroep, van woonplaats, enz.

Al deze minderheden streven er georganiseerd of ongeorganiseerd naar hun eigen specifieke belangen zo goed mogelijke kansen te geven, erkennend dat ze inmiddels alle andere zich onderscheidende groepen van medemensen de ruimte moeten laten voor hún deelname aan de samenleving.

sociaal-pedagogische zorg

Deze vrij uitvoerige inleiding heeft tot doel gehad de weg te banen naar ons eigenlijke onderwerp: de sociaal-pedagogische zorg en het maatschappelijk werk ten behoeve van zwakzinnigen. Ook deze zwakzinnigen vormen een procentueel geringe maar numeriek toch vrij grote minderheid die haar kansen vraagt om deel te hebben aan de samenleving.

Door de geringe geestelijke ontplooiingsmogelijkheden die hun zijn toebedeeld, zijn zij hierbij afhankelijk van de hulp en aandacht van anderen.

Het maatschappelijk werk heeft in zijn verschillende ontwikkelingsfasen deze hulp en aandacht altijd ruimschoots willen geven, ondanks het weten dat de ideaalstelling van het werk (het tot eigen zelfstandigheid brengen van de hulpzoekende) ten aanzien van de zwakzinnige niet kan worden verwezenlijkt.

De minister van Maatschappelijk Werk heeft een aparte subsidieregeling van toe-

passing verklaard voor dit gespecialiseerde maatschappelijk werk. In deze subsidie-regeling en de toelichting daarop wordt o.m. gesteld:

‘De uitvoerende instelling voor zwakzinnigenzorg dient haar taak uit te oefenen in nauwe samenwerking met de organisaties welke sociaal-psychiatrisch werk ten behoeve van zwakzinnigen verrichten, met de organisaties van het algemeen maatschappelijk werk, alsmede met die organisaties welke op grond van hun maatschappelijke functie primair aangewezen zijn de in een bepaalde situatie noodzakelijke bijstand te verschaffen.’

‘De landelijke instellingen voor zwakzinnigenzorg dragen naar vermogen zorg voor een onderlinge samenwerking, alsmede voor een samenwerking met de landelijke verbanden van de instellingen van het algemeen maatschappelijk werk en van de instellingen van het sociaal-psychiatrisch werk.’

‘Bij de subsidieaanvraag wordt overlegd: de vermelding van de instantie(s) en instellingen waarmede wordt samengewerkt, met een korte omschrijving van de gekozen samenwerkingsvormen.’

‘Als functionarissen in de zwakzinnigenzorg worden toegelaten, zij die óf voldoende kennis en ervaring hebben in het algemeen maatschappelijk werk, (de gediplomeerden van de scholen voor maatschappelijk werk die ten minste 5 jaar in het uitvoerend algemeen maatschappelijk werk zijn werkzaam geweest);

óf voldoende op de hoogte zijn van de problemen van zwakzinnigheid (hoofdzakelijk leerkrachten, in het bezit van een zgn. akte b.o., met een ervaring van ten minste 5 jaar in het buitengewoon onderwijs aan zwakzinnigen).

Bovendien wordt vereist:

a. voor de beroepskrachten uit het maatschappelijk werk, dat zij door bijscholing en het opdoen van ervaring voldoende op de hoogte komen van de problematiek rond de zwakzinnigheid;

b. voor de beroepskrachten uit de b.l.o.-sector, die in een overgangsperiode aangesteld kunnen worden, dat zij door bijscholing en het opdoen van ervaring voldoende kennis krijgen van het maatschappelijk werk.’

Mede omdat het algemeen maatschappelijk werk hier nadrukkelijk wordt genoemd is in Humanitas al vier jaar geleden een begin gemaakt met het denken over en zoeken naar de wegen tot deelname aan de gevraagde hulp. De hulpmogelijkheden van de vereniging zijn uiterst beperkt en in onze ingewikkelde samenleving moet met talloze complicerende factoren rekening worden gehouden. Toch is het van belang kennis te nemen van wat in de afgelopen jaren in voorlopige rapporten, gespreksnota's en preadviezen is te vinden. Aan deze bronnen kan o.m. het volgende worden ontleend:

twee opvattingen mogelijk

Belangstelling verdient vooral de vraag of b.l.o.-nazorg/zwakzinnigenzorg (beide termen worden gebruikt) ligt in de sfeer van het maatschappelijk werk, dan wel in de sfeer van de opvoeding en het onderwijs. Dit laatste gezichtspunt houdt in dat het organisatorisch aan het onderwijs gebonden moet zijn en de functionarissen uit de opvoedings- en onderwijssector gerecruteerd moeten worden.

1. Vanuit de b.l.o.-gedachte redeneert men ongeveer als volgt. Het b.l.o.-kind vraagt, gezien de deficiënte persoonlijkheidsstructuur, een totale zorg, die zich niet beperkt tot het onderwijs in de jeugd, doch die zich uitstrekt over de duur van het gehele leven.

Gezien de deficiënte structuur eist het kind een speciale opvoeding, die voornamelijk

toegedacht is aan de school. De school wordt vooral voor het b.l.o.-kind niet als opleidingsinstituut, doch als opvoedingsinstituut gezien. De normale opvoeding is gericht op het zelfstandig maken van de mens om als zelfstandig wezen door het leven te gaan.

Het b.l.o.-kind zal in het algemeen niet tot zelfstandig wezen kunnen uitgroeien, het wordt niet volledig volwassen. Het behoeft dus constant een opvoedkundige benadering, ook na het verlaten van de school. De nazorg blijft hier dus altijd in het pedagogische vlak liggen en aangezien het hier op de sociale aanpassing gericht is, in het sociaal-pedagogische vlak. Nazorg is een pedagogische aangelegenheid. Hierbij staat de kennis van en de ervaring in de omgang met het b.l.o.-kind op de voorgrond en deze kennis en ervaring is bij uitstek voorbehouden aan de b.l.o.-functionaris, die als sociaal-pedagoog de nazorg dient te verzorgen, zij het dan met een aanvullende gespecialiseerde opleiding.

Sommigen menen dat het maatschappelijk werk hier geen taak heeft, daar het een andere attitude vraagt. Het maatschappelijk werk moet er namelijk op gericht zijn beëindigd te worden en moet ernaar streven de sluimerende krachten in de mens te activeren, zodat hij zelfstandig kan ageren en verantwoordelijkheid dragen. Het b.l.o.-kind komt hieraan evenwel niet toe en vraagt een permanente en wel pedagogische zorg, ook op latere leeftijd.

Daarbij komt dat maatschappelijk werk zich richt tot het gehele gezin, terwijl toch in vele gevallen alleen dit ene kind gestoord is in het overigens gave gezin, dat dus geen zorg nodig heeft.

Conclusie tot zover:

B.l.o.-nazorg is gespecialiseerd werk en het moet door gespecialiseerde krachten geschieden.

Wat de organisatorische aspecten betreft, wordt er voor gepleit dat de nazorg gebonden moet zijn aan de school, waar men het kind in eerste instantie opvangt en waar men contact kan leggen met het gezinsmilieu. Dit contact kan na het verlaten der school gecontinueerd worden. Daardoor wordt de nazorg automatisch gebonden aan de r.-k., prot.-chr. en openbare scholen.

Men erkent, dat aan de opvoeding van het b.l.o.-kind psychologische en psychiatrische facetten naar voren komen en men wil dus nauwe samenwerking met deze specialisten in teamverband.

2. Vanuit het maatschappelijk werk redeneert men aldus, dat de nazorg ten behoeve van de zwakzinnige gericht moet zijn op zijn optimale aanpassing aan en integratie in de samenleving, waarbij de zwakzinnige door zijn deficiënte persoonlijkheidsstructuur wel bijzonder bedreigd is. Het woord optimaal dient zo verstaan te worden, dat gezien de mogelijkheden van de cliënt een zo goed mogelijk functioneren in de samenleving moet worden nagestreefd. Hiervoor zal het nodig zijn de cliënt op zijn moeilijkheden voor te bereiden en hem tot aanpassen en aanvaarden te bewegen, zowel van zijn eigen moeilijkheden als die door de buitenwereld veroorzaakt. In dit verband is het gewenst te bevorderen, dat hij een zo goed mogelijke opvoeding krijgt.

Anderzijds zal de omgeving, zowel het eigen gezin als het wijdere (o.a. arbeids-) milieu voorbereid moeten worden op het aanvaarden van de cliënt. Beide functies nu zijn puur maatschappelijk werk en eisen kennis van de methodieken van het maatschappelijk werk. Men erkent wel dat de eigengeaardheid van de zwakzinnige een grondige kennis vereist, doch het accent ligt op het maatschappelijk werk. De functionaris behoeft wel een zekere bijscholing ten aanzien van de zwakzinnigheid, b.v. door het verrichten van een stage.

vergelijking

Bij een beschouwing van de beide zienswijzen treedt aan het licht, dat beide beredeneerd worden vanuit het eigen standpunt, waarbij aan de zijde van het b.l.o. het historisch gegroeide sterk in de oordeelsvorming medesprekt, terwijl aan de zijde van het maatschappelijk werk soms de neiging bestaat het eigen karakter van de zwakzinnigenzorg te onderschatten.

Bij het beoordelen van de vraag omtrent het karakter van de zorg voor de bedoelde categorie dient men twee aspecten in het oog te houden, nl. het functionele aspect, dat als uitgangspunt moet worden genomen, en het organisatorische aspect, dat zich dient aan te passen aan de functionele eisen, doch waarbij men het historisch gegroeide niet uit het oog mag verliezen en waarbij zoveel mogelijk aansluiting moet worden gezocht.

Een functionele beschouwing van beide zienswijzen leert ons het volgende:

De sociaal-pedagogische zorg richt zich op een categorie personen, die door een beperkte ontwikkelingsmogelijkheid ernstige moeilijkheden geeft, zowel voor zich zelf als voor de samenleving. Zonder bijzondere zorg kunnen zij zich in de samenleving moeilijk handhaven.

Die bijzondere zorg omvat een speciale opvoeding, alsook de wenselijkheid van een voortdurend begeleiden, ook op oudere leeftijd, wanneer de opvoeding beëindigd is. Opvoeden is het min of meer doelbewust in relatie treden van de opvoeder met de opvoedeling met het doel de opvoedeling volgens bepaalde normen, al of niet door een omschreven levensbeschouwing bepaald, te vormen. Doelbewuste vorming staat op de voorgrond.

De opvoeding wordt beëindigd wanneer de opvoedeling zich losmaakt van de opvoeder. Daarbij blijft vorming wel mogelijk, doch deze ligt in een ander vlak, waarbij de typische gezagsrelatie van opvoeder tot opvoedeling ontbreekt.

Maatschappelijk werk betekent het in relatie treden met de cliënt om hem te helpen zijn situatie te verhelderen, inzicht bij te brengen, het geven van adviezen en informatie en voorlichting, het door deskundig begrip en gesprekstechniek bijstaan bij het oplossen en verwerken van zijn problemen, de beïnvloeding van de directe en ruimere omgeving van de cliënt, het creëren van mogelijkheden en het uit de weg ruimen van hindernissen, het bemiddelend optreden bij conflictsituaties van de cliënt.

Wanneer we beide functionele analyses naast elkaar beschouwen, zal het duidelijk zijn dat beide functies nooit geheel te scheiden zijn, d.w.z. dat de opvoeder steeds zal trachten het milieu zodanig te vormen dat zijn beïnvloeding een optimaal resultaat heeft, en ook om schadelijke invloeden te weren.

Anderzijds zal de maatschappelijk werker nooit geheel kunnen vermijden, dat er van hem een zekere beïnvloeding uitgaat ten aanzien van de cliënt, doch deze beïnvloeding is niet van pedagogische aard. Vanuit maatschappelijk werk gezichtspunt moet het niet wenselijk geacht worden, als de maatschappelijk werker te sterk zijn invloed laat gelden en de caseworker, die zijn vak goed beheerst en zijn relatie tot de cliënt heeft leren gebruiken als middel, zal zich voortdurend bezinnen op zijn eigen rol in de relatie. Hij komt daardoor in een typische casework-verhouding tot zijn cliënt. In tegenstelling tot de pedagoog, die zijn pedagogische relatie tot de opvoedeling voortdurend versterkt, zal de caseworker voortdurend afstand nemen van zijn cliënt en hem een eigen keuze laten doen, zich richtend naar de normatieve uitgangspunten van de cliënt.

Bij de nazorg van het b.l.o. komt, zo kan men stellen, het pedagogisch element te vervallen met het wegvallen van de gezagsverhouding. Wellicht mag dit nog niet dadelijk na het verlaten van de school het geval zijn, doch bij de meerderjarigheid toch zeker.

De maatschappelijk werker treedt dan in de plaats van de pedagoog, rekening houdend met het feit dat de zwakbegaafde, gezien zijn deficiënte structuur, meestal niet in staat is een keuze te doen en zeer suggestibel is.

Dit impliceert, dat het maatschappelijk werk sterk doordrongen moet zijn van de bijzondere aspecten van de zorg voor deze categorie hulpbehoevenden.

enkele praktische overwegingen

Het is zaak het gehandicapte kind zo spoedig mogelijk te ontdekken. Deze taak ligt geheel op het terrein van het algemeen maatschappelijk werk. Theoretisch is het natuurlijk wenselijk, dat het gehandicapte kind reeds vóór het naar school gaan wordt onderkend en geholpen, doch in de praktijk zal het erop neerkomen, dat de school selectief werkt, daar eerst dan een nauw contact met het kind gelegd wordt. Daar zal dus in de praktijk de zorg beginnen. Het schoolmaatschappelijk werk heeft hier een taak, het zal op deskundige wijze het overgaan naar adequaat b.l.o.-onderwijs moeten bevorderen.

Het inschakelen en bevorderen van een doeltreffende en adequate opvoeding en onderwijs is waar nodig en mogelijk ook een taak van het algemeen maatschappelijk werk, met name daar waar geen schoolmaatschappelijk werk is gevestigd. Het beïnvloeden van het gezinsmilieu en het bewegen tot medewerking, enz. is eveneens maatschappelijk werk. Een en ander zou zoveel mogelijk moeten worden afgescheiden van het onderwijs en opgedragen aan een maatschappelijk werker, hetzij verbonden aan de school, hetzij verbonden aan een instelling voor maatschappelijk werk buiten de school.

Na het verlaten van de school zal de taak van de school als geheel beëindigd moeten worden beschouwd en dient het kind verder begeleid te worden door het maatschappelijk werk, dat ernaar streeft hem zoveel als zijn beperkte mogelijkheden dit toelaten, zelfstandig te maken. Van een voortdurende opvoeding kan geen sprake zijn, omdat op een bepaald moment de optimale opvoeding bereikt is.

Wat de betiteling betreft, wanneer men het woord zwakzinnigenzorg bezigt, zoals dit in de subsidieregeling gebeurt, dan beperkt men zich tot de categorie der debielen en imbecielen, daar de idioten gestichtsverpleging behoeven.

Wanneer men de term b.l.o.-nazorg gebruikt, moet men zich realiseren, dat het b.l.o. zich ook richt tot andere categorieën gehandicapten en wel tot de moeilijk opvoedbaren, doofstommen, blinden, lichamelijk gehandicapten, enz.

Het is echter de vraag of men de zorg voor al deze categorieën onder één organisatie moet vatten.

In de subsidieregeling is reeds een keuze gedaan, waarbij hier gemakshalve wordt aangesloten, nl. de beperking tot zwakzinnigenzorg. Een Dienst van de Nazorg B.L.O. van de gemeente Amsterdam evenwel omvat de gehele nazorg b.l.o., ook de andere gehandicapten dan de zwakzinnigen.

organisatie

Het gespecialiseerde karakter van het maatschappelijk werk ten behoeve van zwakzinnigen heeft bepaalde consequenties voor de organisatie.

Het zou onjuist zijn te stellen, dat het algemeen maatschappelijk werk is, doch er dient wel een nauwe band te zijn met het algemeen maatschappelijk werk. We zagen reeds dat juist dit algemeen maatschappelijk werk in eerste instantie de opsporing zal moeten verrichten, evenals, na een eerste diagnosestelling, de verwijzing naar de gespecialiseerde sector.

Daarnaast heeft het ook ten aanzien van de meerderjarige (of bijna meerderjarige) zwakzinnige de taak om mede te werken aan zijn of haar inpassing in de samenleving.

De wenselijkheid van een organisatorische relatie tussen de gespecialiseerde sociaal-pedagogische zorg en het algemeen maatschappelijk werk is dus op functionele gronden gemakkelijk te bepleiten.

De zorg voor kinderen van r.-k. scholen zou geïntegreerd en opgenomen kunnen worden in het r.-k. maatschappelijk werk. Idem kan het prot.-christelijke werk een plaats vinden in de eigen organisatorische kaders. De restgroep, die grotendeels nu de openbare b.l.o.-scholen bevolkt, blijft ook niet onverzorgd achter! In sommige plaatsen biedt de gemeentelijke overheid zich aan met een gespecialiseerde dienst voor de b.l.o.-nazorg. Overigens liggen hier werkafspraken tussen de Nederlandse Vereniging voor Sociaal-Pedagogische Zorg en Humanitas voor de hand.

Tot zover dit extract uit de rapporten en nota's die in de kring van onze vereniging in 1958 en daarna onderwerp van bespreking zijn geweest.

In dezelfde periode is bij de Nationale Raad voor Maatschappelijk Werk een gestencild rapport verschenen van de werkgroep maatschappelijk werk voor zwakzinnigen: 'Rapport betreffende de samenwerking tussen het algemeen maatschappelijk werk en het maatschappelijk werk voor zwakzinnigen (nazorg (b.l.o.).'

In dit rapport is een nog gedetailleerder uitwerking te vinden van overigens dezelfde overwegingen die in het beraad binnen Humanitas en in het overleg met de Vereniging voor Sociaal-Pedagogische Zorg een rol speelden.

nu en straks

Tot slot nog enkele opmerkingen over de huidige situatie en mogelijke wensen voor de toekomst.

Humanitas is als instelling voor (onder andere) algemeen maatschappelijk werk, in het bijzonder voor hen die niet tot een kerkelijke groepering behoren, vertegenwoordigd in het landelijk bestuur van de Nederlandse Vereniging voor Sociaal-Pedagogische Zorg.

In die provincies waar men gevorderd is tot een provinciale organisatie van de zwakzinnigenzorg, neemt in het algemeen onze vereniging hieraan deel.

Plaatselijk zijn diverse vormen van samenwerking gevonden, waarbij waar mogelijk maatschappelijk werkers en vrijwilligers een aandeel leveren in de hulpverlening.

Een wens voor de toekomst is (vanzelfsprekend!) een verdere intensivering van deze hulpverlening, en van de samenwerking met de gespecialiseerde instellingen, met name de landelijke en plaatselijke kaders van de Nederlandse Vereniging voor Sociaal-Pedagogische Zorg.

Deze wens leeft wederzijds en heeft inmiddels aanleiding gegeven tot hernieuwd overleg, dat de hulp aan de hier besproken minderheidsgroep in onze samenleving in menig opzicht ten goede kan komen.

P. ALBARDA

GEZINSVERZORGING

conferentie gezinsverzorging (2)

Beknopte weergave van de inleiding, gehouden door de secretaris van de landelijke sectie gezinsverzorging op de conferentie van 30 maart 1963 te Amersfoort

Toen de landelijke sectie dacht over punten die op deze conferentie ter sprake zouden moeten komen, kwam al gauw de veronderstelde behoefte aan plaatsbepaling binnen het geheel van Humanitas aan de orde.

De uitwerking van dit onderwerp gaf de mogelijkheid van twee uitgangspunten:

1. de organisatorische opbouw binnen Humanitas met duidelijke verantwoordelijkheden van alle betrokkenen, zowel van bestuurders als van functionarissen;
  2. het bestuurder zijn van een plaatselijke sectie, met alle moeilijkheden van dien.
- Vanuit dit laatste uitgangspunt werd de inleiding als volgt opgebouwd:

De inleider probeerde zich uw plaats als bestuurder in te denken en stelde zich zelf de vraag: Wie ben ik, dat ik bestuurder mag zijn?

Ik ben een mens, beperkt door mijn mogelijkheden; met een onbestemd gevoel van 'wel iets voor de ander te willen doen'.

Men vroeg mij bestuurder te willen worden en ik heb aanvaard.

Weet ik nu, als goedwillend bestuurder, voldoende van de zaak af om samen met mijn medebestuurders werkelijk het stuk werk — de gezinsverzorging in dit geval — te kunnen runnen?

Dan komt toch de behoefte aan ordening, aan duidelijke verantwoordelijkheden. Helemaal objectief kan ik niet meer zijn, want te veel reeds ben ik samen met mijn medebestuurders als persoon bij het geheel betrokken.

Maar de behoefte aan zekerheid en duidelijkheid blijft!

Wat wordt er dan van mij, bestuurder, verwacht?

Wordt er verwacht, dat ik weet welke plaats ik bezet in het totale veld?

Weet ik, wat er in de plaats waar ik woon, omgaat op sociaal en maatschappelijk terrein?

Weet ik welke plaats Humanitas in het totaal van de organisaties inneemt en hoe men in het algemeen tegenover Humanitas staat?

Welke plaats neemt de gezinsverzorging waarvoor ik bestuurder ben, binnen het totaal van werkzaamheden in? Heeft het binnen Humanitas een allesoverheersende plaats? Blijft de afdeling er arm bij, zodat uitbreiding van andere werkzaamheden niet meer mogelijk is? Of leidt die gezinsverzorging een armetierig bestaan te midden van b.v. enkele andere bloeiende gezinsverzorgingsorganisaties?

Zijn er voldoende relaties met het afdelingsbestuur en met de andere secties?

Als ik me dit alles realiseer, dan weet ik, dat ik een zeer moeilijke en verantwoordelijke taak op me genomen heb. Ik krijg behoefte aan *informatie*, want nauwelijks zal

men van mij mogen verwachten dat ik eenvoudig door het feit dat ik bestuurder ben, zo maar alles vanzelf weet. Ook van mijn medebestuurdersleden mag ik dit redelijkerwijs niet verwachten.

Heel deskundig hoor ik de andere sectieleden wel praten over de 'kostprijs' per gezinsverzorgster, over retributie, over het aantal contribuanten, over het aantal meisjes dat nodig is, over de mogelijkheid werkrachten aan te trekken.

Zou dit dan de werkelijke waarde van het werk uitmaken?

Van de leidster hoor ik op de bestuursvergadering niet zoveel?

Wat doet zij eigenlijk en kan ik via haar niet meer te weten komen over de werkelijke waarde van het gezinsverzorgingswerk?

Kortom de behoefte aan informatie wordt steeds groter, omdat ik als bestuurder een kijk wil hebben op de zaken die mij — als mede verantwoordelijk voor dit geheel — raken.

taken en functies besturen

Na geconstateerd te hebben, dat moeilijk te verwachten is, dat de bestuurders — naast hun eigen werk — volledig geïnformeerd zijn over alles wat de gezinsverzorging raakt en dat de conclusie uit het onderzoek van mevrouw In 't Veld: 'de besturen staan dikwijls ver van het werk af' wel begrijpelijk is, worden vijf punten genoemd, die voor de besturen van belang zijn:

1. het zich in grote lijnen oriënteren op de mogelijkheden die de subsidieregeling biedt; zowel organisatorisch als financieel;
2. het op de hoogte blijven van de wijzigingen die zich voordoen, opdat de organisatie kan worden aangepast aan de omstandigheden (denk hierbij b.v. aan de 5-daagse werkweek, doch ook aan de loonontwikkeling, die zich op andere gebieden voordoet);
3. het — als goed werkgever — bevorderen van een goede werksfeer voor de krachten. Dit is niet alléén een zaak van het salaris en een goede rechtspositieregeling doch ook van regelmatige en goede contacten, waarover de besturen samen met hun leidster de beste oplossing kunnen zoeken; de gezinsverzorgsters/gezinshelpsters hebben er, gezien hun eenzame plaats behoefte aan;
4. het attent blijven op de steeds weer noodzakelijke vernieuwing en uitbreiding van het korps gezinsverzorgsters en gezinshelpsters. En op de uitbreiding van het in onze vereniging nu eenmaal noodzakelijke aantal contribuanten;
5. steeds weer als dit nodig is nieuwe wegen te zoeken om aan het gestelde doel — hulp bieden waar gezinsdesorganisatie door het niet goed functioneren van de huishouding dreigt — zo goed mogelijk te beantwoorden.
Hoewel nauwelijks verondersteld mag worden, dat deze punten enig nieuws bevatten voor de bestuursleden, is het toch de vraag of men er steeds ook de volledige aandacht aan geeft.

Bekijken we de cijfers die de heer Gijsbers¹ in een inleiding verwerkte, dan blijkt, dat de gezinsverzorging een miljoenenzaak geworden is:

- de rijkssubsidies breidden zich van 1 miljoen in 1952 uit tot ruim 10 miljoen thans, hetgeen, als de gedane voorstellen tot salaris- en subsidieverhoging zullen doorgaan, tot 20 miljoen zal oplopen;

¹ Hoofd afd. I.M.W. Ministerie van Maatschappelijk Werk; zijn inleiding moet echter beschouwd worden als een persoonlijke visie.

- de totale uitgaven zijn van ongeveer 4 miljoen in 1952 gestegen tot 40 à 50 miljoen;

- het aantal gezinsverzorgsters bedraagt thans 4500, evenals het aantal gezinshelpsters, wier aantal in 1951 nog slechts 250 bedroeg.

Terecht stelde de heer Gijsbers dan ook de vraag: 'Leveren we waar voor al dat geld?'

Hij stelde verder een aantal punten die zeker het overdenken waard zijn:

- moeten we ons b.v. op de huisvrouw blijven oriënteren?

Hoe langer hoe meer zal de gehuwde vrouw in het arbeidsproces worden opgenomen. Dit zal veranderingen in de maatschappelijke structuur meebrengen en hierop zullen wij een antwoord moeten geven.

Verder noemde hij o.a. de mogelijkheid van inschakeling van de gezinsverzorging in die gezinnen waarbij een gezinsvoogd optreedt.

De landelijke secretaris ging hierop in zijn inleiding verder door en bepleitte een doordienking van de mogelijkheden, verbonden aan de samenwerking met medisch opvoedkundige bureaus, bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden, de reclasering, enz.

Voor deze vormen van samenwerking achtte hij juist binnen Humanitas het klimaat gunstig.

In de korte geschiedenis die de gezinsverzorging heeft, heeft men wel blijk gegeven zich aan de behoeften in de praktijk te willen aanpassen.

Deze aanpassing evenals de uitbreiding van het werk vereisen een zo efficiënt mogelijke werkwijze. In dit verband zou b.v. gedacht kunnen worden aan de combinatie van bepaalde administratieve werkzaamheden.

informatie²

Terugkerend tot het punt van informatie stelde inleider, dat het goed is bepaalde praktische punten met elkaar door te praten, opdat men zal kunnen bepalen waarover nadere inlichtingen en adviezen gewenst zijn.

Deze informatie zal zich niet tot Humanitas alleen beperken. Hoe langer hoe meer ontstaan plaatselijke verbanden, waarin de besturen heel wat informatie opdoen. Doch ook hier wordt vanuit Humanitas een inbreng verwacht en het ligt voor de hand, dat dan in de eerste plaats op de eigen organisatie gerekend moet kunnen worden.

organisatiestructuur

Om een en ander te verduidelijken had inleider vooraf het organisatieschema van Humanitas toegezonden, waaraan hij de volgende conclusies verbond:

1. binnen het algemene raam van de organisatie met de daaraan verbonden verantwoordelijkheden, kan niet van een hiërarchische opbouw worden gesproken;

2. de gewestelijke besturen en hun functionarissen richten zich met hun adviezen op het totaal van werkzaamheden in de provincie; bij de huidige bezetting is het voor deze besturen een welhaast onbegonnen taak zich tot in finesses op alle werksoorten te oriënteren;

3. de gespecialiseerde functionarissen zijn werkzaam op het Centraal Bureau en zijn voor hun werksoort informatiebron voor alle afdelingen;

² Hierbij werd o.a. gebruik gemaakt van de indeling, die prof. dr. C. Scharff gaf in een referaat, gehouden op 19. nov. 1960 in het kader van de gezinsvoogdij.

4. in de afdeling zal de leidster — vooral naar de kant van het praktische werk — een duidelijke bron van informatie zijn.

De organisatievorm van Humanitas brengt — ook voor de gezinsverzorging — een aantal voor- en nadelen met zich:

nadelen

a. het niet direct bij de hand zijn van deskundige hulp (een nadeel dat verminderd wordt door het feit, dat ook de gewestelijke functionarissen op belangrijke onderdelen informatie kunnen geven);

b. minder grote mogelijkheid de werksoorten per gewest te coördineren;

voordelen

a. een snellere berichtgeving over belangrijke onderwerpen;

b. rechtstreekse — wederzijdse — communicatie;

c. centrale uitvoeringsbevoegdheid (b.v. rechtspositieregeling; pensioenregeling; fonds opleidingen);

d. grotere mogelijkheid tot het coördineren van werkzaamheden in landelijk verband. De voordelen onder a. en b. moeten mede gezien worden tegen de achtergrond van de vertegenwoordiging in de Centrale Raad voor Gezinsverzorging.

het beraad²

Na de mogelijkheden van het — door de sectiebesturen — ontvangen van informatie bekeken te hebben, gaat inleider in op het beraad.

Om dit beraad een duidelijke plaats te geven, worden regelmatig vergaderingen van de secties belegd.

Nog te veel is het beraad — waarop de besluitvorming moet volgen — een toevallige zaak. Agenda en (voorbewerkte) stukken (waaronder b.v. het verslag van de leidster) ontbreken vaak en niet zelden vormen de (min of meer toevallige) problemen van de ingekomen stukken en de mededelingen die ter vergadering op tafel komen, de belangrijkste punten van bespreking.

Natuurlijk eisen ingekomen stukken en acuut optredende problemen een bespreking, doch zou het niet juist zijn na te gaan op welke wijze de bespreking hierover tot een minimum kan worden beperkt?

Het is een logische zaak, dat binnen het bestuur een bepaalde taakverdeling bestaat en dat het ene bestuurslid zich meer in een kwestie zal verdiepen dan het ander, doch het beraad blijft een zaak voor het gehele sectiebestuur (al dan niet in overleg met de genoemde informatiegevers).

besluitvorming²

Dit beraad zal in een besluitvorming moeten resulteren. Dit klinkt eenvoudig en logisch, doch zijn we er ons steeds van bewust, dat er een besluit (al dan niet in de vorm van een advies) van ons gevraagd wordt?

Het maken van vergaderingsverslagen of besluitenlijsten zou hierbij een goed middel kunnen zijn om de zaak waar het om gaat, tot het einde vast te houden.

Is het gerechtvaardigd te veronderstellen, dat deze verslagen niet overal gemaakt worden?

begeleiding

Het zich informeren, het beraad en de besluitvorming vormen de aanloop tot de actie. Deze actie kan binnen de gezinsverzorging heel wat betekenen; veel hiervan zal echter door de leidster worden gerealiseerd. De vraag is dan ook, of het niet gewenst

is, dat namens het sectiebestuur meer en diepergaande contacten over het werk met de leidster worden onderhouden.

Om de sfeer van vertrouwelijkheid niet te doorbreken is wellicht de beste weg een bestuurslid als vertrouwenspersoon deze contacten met de leidster te doen onderhouden.

Ook valt te denken aan een kleine groep van (maatschappelijk werk)deskundigen. In het bovenstaande kwamen voornamelijk de taken en functies van de sectiebesturen aan de orde. Logischerwijze zullen — om het goed functioneren van de plaatselijke sectiebesturen mogelijk te maken — de landelijke sectie en de verschillende beroepskrachten een taak in dit geheel moeten vervullen (waarbij het optreden als 'informatiebron' wel de belangrijkste is).

Inleider heeft het vertrouwen, dat uit de discussies die op deze conferentie en daarna over dit punt gevoerd zullen worden, duidelijk zal blijken of het gevoerde centrale beleid wel steeds voldoende is afgestemd op de behoeften die plaatselijk gevoeld worden.

Tot slot geeft inleider zijn visie op enkele door mevrouw In 't Veld in haar inleiding genoemde punten:

bejaardenverzorging

De bejaardenverzorging zal steeds meer van onze tijd en aandacht gaan opeisen. Want waar reeds ongeveer 75.000 bejaarden in tehuizen verblijven, is het niet overdreven te stellen, dat een groter aantal thuis hulp nodig heeft. Dit betekent, dat het aantal benodigde krachten — ook als we slechts één dag per week hulp zouden verlenen — verzesvoudigd zal moeten worden.

Moeten we ook wat dit betreft niet naar nieuwe wegen zoeken? Waarbij het de vraag is, of b.v. een wijkbejaardenhelpster (denk hierbij aan de figuur van de wijkverpleegster) een oplossing zal kunnen zijn.

Juist binnen Humanitas is er een goede mogelijkheid om — wat het beleid betreft — de bejaardenverzorging in te bedden in het totale werk van de bejaardenzorg. Waarbij dan de gedachte, dat vrijwillige huisbezoekers in de behoefte aan sociaal contact van de bejaarde kunnen voorzien, geen onlogische is.

werkbemiddeling

Vóór alles dienen we ons hierbij bewust te zijn van het feit, dat Humanitas vereniging voor maatschappelijk werk is. Juist vanuit dit standpunt kleven er verschillende bezwaren aan de bemiddeling-zonder-meer. Hiertegenover staat echter het feit, dat bemiddeling een oplossing kan betekenen voor gezinnen die door ons op een bepaald moment niet te helpen zijn.

J. TERLOUW

VERZORGENDE BEROEPEN (III)

de opleidingen voor bejaardenhelpster

Bij een eerste opzet van dit artikel waren wij bezig over een uiteenzetting over de functies in de bejaardenzorg, de hiertoe vereiste opleidingen en nog een aantal problemen. Problemen ja, want reeds meer dan 8 jaar wordt gediscussieerd over de vraag wat nu precies een bejaardenverzorgster en wat een helpster is. Om van nog diepergaande vragen over taken welke wel of niet binnen een bepaald tehuis vervuld mogen worden, maar te zwijgen.

Geheel aan de vragen voorbijgaan, kan ook Humanitas niet, omdat door de uitbouw van ons individueel maatschappelijk werk en de gezinsverzorging en de bouw van een aantal tehuizen, deze vragen binnen de vereniging aan de orde moeten komen. Bij nader inzien is toch een begrenzing aangebracht, om daarmee de wel geïnteresseerde, maar nog niet bij alle details betrokken zijnde lezer op dit moment nog niet te confronteren met voor hem oninteressante zaken. Men houdt dus wat tegood.

wat is een bejaardenhelpster?

In het opleidingsprogramma van de Nederlandse Federatie voor Bejaardenzorg is dit als volgt omschreven:

De bejaardenhelpster is een in een bejaardenoord of in het kader van een daartoe erkende instelling bij bejaarden werkzame kracht, die onder deskundige leiding zowel huishoudelijke arbeid als ook werkzaamheden van verzorgend karakter verricht.

In deze zo simpelweg overgeschreven formulering zitten wel enkele addertjes, onder het zo schijnbaar gladjes staande gras.

Een commissie van bovengenoemde federatie studeert momenteel hevig aan dit gegeven, waarbij o.m. aan de orde is wat huishoudelijke en wat verzorgende taken zijn. Dat dit veel, zo niet alles te maken heeft met opleiding, zal ieder duidelijk zijn. Een tweede vraagpunt is, het verschil tussen de werkzaamheden in de tehuizen en in de wijk. Behalve de taakomschrijving — waarvan iedere opleiding moet uitgaan — komt daarbij naar voren, dat in de tehuizen een gediplomeerde helpster een in de personeelsopbouw gekende figuur is, terwijl men in de wijk — met name bij de gezinsverzorging — *de gediplomeerde helpster niet kent*. Dit uit zich o.m. in de salarisopbouw.

Er gaan stemmen op om de term helpster af te schaffen en deze krachten verzorgster te noemen.

Daarmee komt de problematiek naar voren, dat er momenteel reeds opgeleide (bejaarden)verzorgsters zijn die in de tehuizen een meer gekwalificeerde functie vervullen.

Onzerzijds hebben wij ook gepleit voor een dergelijke meer gekwalificeerde kracht in de wijk (zie april nr. 1963). De term helpster kan o.i., zowel in de tehuizen als in de wijk, uitstekend gehandhaafd blijven.

Dat er ondanks dergelijke vragen een beroepsopleiding plaatsvindt, achten wij geen bezwaar, integendeel. Zonder de dwang die van deze opleidingen uitgaat, zou ongetwijfeld aan de moeilijke vragen worden voorbijgegaan. En er zijn heel wat voorbeelden te noemen van beroepen waar een jarenlange worsteling heeft bestaan om tot een beroepsbeeld te komen, nog los van de vraag naar de normale evolutie die zich op alle gebieden voltrekt.

wat houdt de opleiding in?

Voor het beroep bejaardenhelpster wordt men opgeleid volgens een programma van de Nederlandse Federatie voor Bejaardenzorg. De cursus duurt twee jaar, waarin gedurende 38 weken per jaar, op één middag of avond, les gegeven wordt aan een huishoudschool.

De lesvakken zijn:

- Godsdienstige of geestelijke vorming, c.q. oriëntering.
- Huishoudelijke vorming.
- Algemeen vormend onderwijs.
- Algemene oriëntering t.a.v. de bejaardenzorg.
- Omgang met bejaarden.
- Hygiëne – huiselijke ziekenverzorging.
- Tijdsbesteding van bejaarden.

In de doelomschrijving staat, dat de cursisten, om het diploma te kunnen behalen, werkzaam moeten zijn in een bejaardentehuis of bij een erkende instelling. Dit is vrijwel uitsluitend een instelling voor gezinsverzorging. De directie van het tehuis of de leidster van de gezinsverzorging is verantwoordelijk voor de praktijk. Deze *verplichte* stage wordt begeleidt door een aan de cursus verbonden cursusleidster. Aan het eind van de cursus kan men het reeds vermelde diploma van de Nederlandse Federatie voor Bejaardenzorg behalen, terwijl ook een insigne wordt verstrekt.

In '55-'56 is een tweetal opleidingsinstituten van protestantsen en rooms-katholieken huize dit programma van de federatie gaan uitvoeren.

Een mede door Humanitas in 1959 ondernomen initiatief om tot één algemene opleiding te komen, is niet gelukt.

Dit initiatiefcomité heeft daarna een eigen – algemene – opleiding in het leven geroepen. De drie instituten noemen zich opleidingen bejaardenzorg, afgekort OB, waaraan men de gebruikelijke letters heeft toegevoegd. Zo ontmoet men in den lande SPOB, SCOB en SOB, waarbij de laatste de Stichting Opleidingen Bejaardenzorg is.

enkele gegevens over de SOB

Een dezer dagen verscheen het eerste werkverslag van de Stichting. Het bestuur bestaat uit 10 personen. De voorzitter is de heer C. M. Verhagen, Amsterdam; secretaris de heer J. Maasdam, Amsterdam; penningmeesteres mevrouw P. van Leeuwen-van Zwanenburg, Rotterdam. De volgende organisaties/instellingen dragen bestuursleden voor:

De Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden.

De Nederlandse Centrale voor Huisvesting van Bejaarden.

De Nederlandse Federatie van Algemene Instellingen voor Gezinsverzorging.

De Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijk Werk "Humanitas".

De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

De Stichting tot Coördinatie van joodse Instellingen voor Ouden van Dagen en chronisch Zieken en Invaliden.

De Vereniging van Directies van Tehuizen voor Bejaarden.

In 1961 is een eerste cursus begonnen in Amsterdam, waarvan 5 juli '63 een twaalfstal dames het diploma bejaardenhelpster behaalde. In 1962 is men begonnen in 's-Gravenhage en Leiden, terwijl voor 1963 Rotterdam op het programma staat.

In elke plaats wordt de cursus begeleid door een zgn. plaatselijke commissie. Humanitas maakt deel uit van deze plaatselijke commissies.

Het secretariaat van de Stichting is gevestigd te Amsterdam, J. W. Brouwerstraat 16.

een nieuw initiatief

In Amsterdam heeft de Stichting in de periode maart—juli 1963 een zgn. oriënterings-cursus gegeven voor dames, werkzaam in de bejaardenzorg.

Zoals alle cursussen, werd ook deze geheel uitgevoerd door de, in dit geval, Amsterdamsche Huishoudschool, waarvan het bestuur ook de formele verantwoordelijkheid voor de cursussen draagt.

Vooraf voor de bejaardenhulpverleners die werkzaam zijn in het kader van de gezins-verzorging, bleek deze cursus een succes. Een 10-tal medewerkers van Humanitas heeft van deze mogelijkheid geprofiteerd.

Uiteraard wil deze oriëntering niet een volledige beroepsopleiding zijn zoals de tweejarige cursus, maar bij de veelal oudere dames die in part-time-verband werkzaam zijn en die geen diploma + insigne verlangen, sloeg de stof uitstekend aan.

De vakken waren:

- algemene oriëntering op het gebied van de bejaardenzorg.
- omgang met bejaarden.
- voeding van bejaarden.
- hygiëne en ziekenverzorging van de bejaarde thuis.

Totaal is lesgegeven op 12 middagen, 4 lestijden per middag.

hoe kan een cursus worden opgezet?

Het belangrijkste gegeven voor een tweejarige opleiding is het aanwezig zijn van tenminste 16 leerlingen. In de tweede plaats de mogelijkheid om na een eerste jaar, ook voor volgende jaren een voldoende wervingsgebied te hebben. Daarna is medewerking vereist van het bestuur van een huishoudschool.

Om de noodzakelijke vergunningen te verkrijgen — met name het vereiste K.B. — is medewerking vereist van de Nederlandse Federatie voor Bejaardenzorg, die de uitvoering gedelegeerd heeft naar de 3 bovenvermelde opleidingsinstituten.

Een oriënteringscursus als in Amsterdam kan eerst plaatsvinden als d.m.v. het K.B. het leerplan van de school is verruimd met een opleiding bejaardenhelpster.

Voor belangstellende lezers is meer materiaal beschikbaar bij het secretariaat, terwijl desgewenst ook een persoonlijk beroep gedaan kan worden op ondergetekende.

J. MAASDAM

RECLASSERING

'seksuele criminaliteit' een bundel van vijf voordrachten, gehouden in de zgn. meilezingenreeks voor het criminologisch instituut te utrecht (2)

Als vervolg op de bespreking van de bundel voordrachten over 'Seksuele criminaliteit' willen we thans een poging doen tot een korte weergave van de voordracht van professor J. Kloek.

'algemeen-medische en biologische aspecten van seksuele criminaliteit'

De medische aspecten hebben betrekking op dié veranderingen in het organisme die als ziekelijk gelden en welker bestaan in verband gebracht kan worden met seksuele criminaliteit.

Wat betreft de biologische aspecten: het uitgangspunt is hier dat de mens vele trekken gemeen heeft met andere levende wezens. Overal in de levende natuur is een roep om de ander verneembaar die, uitgedrukt in menselijke taal, aangeduid kan worden als een 'jij hoort bij me — ik hoor bij jou.'

De probleemloosheid van de partnerkeuze die gelegen is in de aantrekking tussen geslachtsrijpe manlijke en vrouwelijke wezens, blijkt voor verreweg de meeste mensen eveneens het grondpatroon van het liefdeleven te zijn. Seksuele verlangens die buiten dit patroon vallen, worden als abnormaal beschouwd.

Met vele van onze zedendelinquenten is het in dit opzicht anders gesteld. Het krankelezend publiek heeft over deze mensen in het algemeen een verkeerde voorstelling; het heeft de neiging seksuele criminaliteit te vereenzelvigen met bruto en gewelddadig optreden. Bruto aanraders zien wij niet zo heel veel; de grote meerderheid van degenen die wij onderzoeken wordt gevormd door mannen die ons telkens weer aanleiding geven om te spreken van psychoseksuele onrijpheid, d.w.z. dat zij in hun seksuele streven niet de rijpingsgraad hebben bereikt die wij op grond van hun leeftijd en lichamelijke ontwikkeling bij hen zouden mogen verwachten.

Over de vraag of hierbij sprake is van een niet-willen dan wel van een niet-kunnen loopt degene die het probleem niet uit eigen beleven kent, snel heen. We zijn bijzonder snel geneigd de haren overeind te zetten; het gaat vanzelf, wij worden op dit punt door onze emotionele geladenheid eenvoudig overvallen.

De geschiedenis van de geneeskunde kent vele voorbeelden van verachting van zieken, die voortkwam uit verborgen angsten en uit onbewuste afkeer van dingen

die men vreesde en ook heden ten dage wordt — ondanks een gestadig groeiend besef — nog veler oordeel vertroebeld door irrationele elementen.

Vele van onze zedendelinquenten zijn onzekere mensen. De exhibitionist, op het eerste gezicht iemand die met zijn seksualiteit te pronk loopt, blijkt in 9 van de 10 gevallen een tobber, die bang is voor de vrouwen en onmogelijk verder kan komen dan zijn absurde, schutterige aanloopje van haar aandacht op zich te vestigen. Degene die ontucht met kinderen pleegt, is meestal iemand die het contact met de vrouw niet aankan; hetzij dat haar lichamelijke hem angst inboezemt, hetzij dat hij geen kans ziet het minimum aan geestelijk contact tot stand te brengen dat *conditio sine qua non* is voor het beleven van lichamelijke vreugde.

Een veelheid van factoren, die elk voor zich van invloed kunnen zijn, hangen maar al te vaak op uiterst ingewikkelde wijze met elkaar samen. Deze factoren vinden bij voorbeeld — kort weergegeven — hun oorsprong in geestelijke onvolwaardigheid, affectieve verwaarlozing (gemoedsleven), pedagogische verwaarlozing en soms min of meer ernstige functiestoornis van het centrale zenuwstelsel.

Maar merkwaardigerwijs *niet* in ziekte van de geslachtsklieren. Alle onderzoeken ten spijt vertonen de zedendelinquenten geen afwijkingen in de hormoonafscheiding en ook andere lichamelijke afwijkingen van belang voor de rijpingsprocessen in de seksuele sfeer werden niet gevonden.

Nader ingaande op enkele van bovengenoemde factoren wil prof. Kloek eerst iets zeggen over de afwijkingen van het centrale zenuwstelsel. Bekend is dat beschadigingen kunnen leiden tot aanpassingsstoornissen in het contact met de medemens (griepiepidemie 1918-'19), waarvan karakterveranderingen het gevolg kunnen zijn en waarbij van tijd tot tijd ook veranderingen in het seksuele gedrag worden waargenomen. Spreker geeft hier een paar voorbeelden van.

Met de gevolgtrekking dat we bij zedendelinquenten vaak zulke beschadigingen zullen aantreffen, moeten we uiterst voorzichtig zijn. Zo vinden we bij voorbeeld onder deze delinquenten vele die in hun karakterstructuur aan epileptici doen denken, echter zonder ooit toevallen te vertonen, enz. Dit maakt de beoordeling vaak uiterst moeilijk. Nochtans blijkt het aantal dergenen bij wie een vermoeden van een organische beschadiging bestaat, opvallend hoog.

Het feit dat men vandaag nog in onzekerheid over deze zaken verkeert, impliceert echter niet dat wij morgen niet tot groter duidelijkheid zullen komen, aldus spreker die nu wil overschakelen naar het *biologische* aspect, om iets te vertellen over onderzoeken van de laatste jaren, die misschien tot verruiming van de kennis inzake het seksueel afwijkende gedrag zullen voeren.

Reeds bij de meest eenvoudig gebouwde organismen bestaat het vermogen tot adequate partnerkeuze, waarbij een dier dat tot paring gereed is, een signaal uitzendt (geur, kleurvlak, kreet b.v.) dat een sterke emotie bij de partner opwekt, waardoor de drang tot vereniging wordt geactiveerd en gericht. Bij de gewervelde diersoorten neemt de reuk een dominerende positie in. Dat betekent een goed functioneren van de reukhersenen bij deze dieren, waarvan de mens de hoogste vertegenwoordiger is, waardoor in dit gebied het dynamisch centrum van de onderlinge toenaderingsdrang moet gelegen zijn.

In de laatste jaren heeft een verhoogde wetenschappelijke waardering voor dit voorheen als rudimentair ontwikkeld gebied bij de mens doen blijken dat allerlei prikkels, afkomstig van andere zintuigen en uit allerlei delen van het lichaam, in de reukhersenen als knooppunt tot integratie worden gebracht. Niet alleen dat een beschadiging van dit gebied invloed kan uitoefenen op bij voorbeeld het honger-

gevoel, maar ook de ontvankelijkheid van erotische prikkels blijkt onder meer in hoge mate afhankelijk van de gaafheid van de reukhersenen. Het 'jij hoort bij mij — ik hoor bij jou' zou zodoende nauw verbonden zijn met het optimaal functioneren van een klein hersengebied.

Toegegeven dat de gegevens nog slechts in hoofdzaak ontleend zijn aan experimenten op dieren en uit wat uit het gedrag van mensen na beschadigingen in dit gebied gebleken is, maar hiermede is toch wel de mogelijke samenhang met stoornissen in het psychoseksuele leven duidelijk geworden.

Uit het probleemgebied van de erfelijkheid staat de spreker vervolgens uitvoerig stil bij intelligentieafwijkingen, waarbij hij wijst op het merkwaardige feit dat zelfs bij het meest nauwkeurige hersenonderzoek meestal geen noemenswaardige verschillen blijken in de hersenen bij vergelijking van intellectueel-zeer-begaafden en geestelijk-zwaar-onvolwaardigen. Op dit vreemde verschijnsel heeft men in de laatste jaren enig licht kunnen doen schijnen. Men heeft ontdekt, dat er een categorie van zwakzinnigen is die zich van anderen onderscheidt door het bestaan van een zeer specifieke afwijking in de urine. We hebben hier te maken met een hapering in het stofwisselingsgebeuren dat niet aan de hersenen is te constateren. Voorbijgaande aan de medische uiteenzetting van de spreker, noteren we van hem dat het bovenstaande een erfelijke afwijking blijkt te zijn, wat een vast punt zou betekenen in het veld van onzekerheden en vaagheden waar het geestelijke stoornissen betreft. Onwil zou dan wel eens vaak een specifieke vorm van *onmacht* kunnen blijken.

Wat de therapie betreft geeft de jongste ontwikkeling in de erfelijkheidsleer aanleiding tot hoopvolle verwachtingen; alleen het vinden van het juiste geneesmiddel kan een zeer lange weg zijn.

Een stoornis in het stofwisselingsgebeuren, zoals hierboven aangegeven, uit zich niet alleen in de hersencellen, maar in werkelijkheid in alle lichaamscellen, allereerst in de geslachtscellen. Vandaar dat spreker met de mogelijkheid rekening wil houden dat afwijkingen in het 'jij hoort bij mij — ik hoor bij jou'-patroon veroorzaakt *kunnen* worden door moeilijk-aantoonbare, eventueel erfelijke zwakheden van het stoffelijk substraat.

Volgens spreker moet de forensische psychiater trachten *alle* aspecten in het oog te houden en hij wil daarom naast de biologische factoren, die in zijn voordracht welbewust centraal zijn gesteld, nog iets zeggen over het *verwaarlozingsaspect*.

De mens onderscheidt zich van het dier van zijn geboorte af door de potentiële aanwezigheid van geestelijke groeivermogens en een zeer lange periode van afhankelijkheid. Hij is daardoor in hoge mate afhankelijk van de wijze waarop meer-ervarenen hem in de samenleving met haar mogelijkheden, leefregels en wetten binnenleiden. Van de wijze waarop de menselijke geest als een reservoir in zijn jeugd gevuld wordt, hangt af of iemand zich in de samenleving solidair kan gedragen. Het 'jij hoort bij mij — ik hoor bij jou'-patroon wordt in de *humane* sfeer hierdoor mede bepaald en daardoor heeft het erotisch streven ondanks zijn basis van instinctmatigheid zo'n totaal eigen karakter. In tegenstelling tot de dieren is bij de mens alle streven naar seksuele verbondenheid eng verweven met andere strevingen naar communicatie, wat spreker duidelijk maakt aan de relatievorming in het gezinsleven in het algemeen en aan de hand van een extreem voorbeeld in het bijzonder, waarin van alles met elkaar in tegenspraak lijkt.

De man waarover het in dit tragische verhaal gaat, heeft onnoemelijk veel keren kinderen wat al te nadrukkelijk aangehaald en ettelijke malen kinderen ontuchtig benaderd en zeker twee maal een kind vermoord. En toch is hij in zijn innerlijk leven geen brutaal. In zijn gevoelsleven is hij zelf het ontredderde kind gebleven dat hij

eenmaal was. Op het paradoxale van het willen wéldoen, knuffelen, beminnen van kinderen enerzijds en het inspinnen van kinderen in een hoogst gevaarlijk seksueel spel anderzijds gaat spreker dieper in. Dit slecht geïntegreerd zijn van zijn seksuele strevingen in de totale persoonlijkheidsstructuur kan bij deze man bij tegenstand van de kant van de kinderen zijn agressie plotseling hoog doen opslaan.

Na gewezen te hebben op de moeilijkheid om verwaarlozing en erfelijkheid van elkaar te onderscheiden, waardoor vaak vergissingen worden gemaakt tussen pseudo-heriditeit en echte erfelijkheid en geconstateerd te hebben dat we voor de *behandeling* vooralsnog alleen zijn aangewezen op de psychotherapie, eindigt de spreker met enige opmerkingen over *de castratie*, waarover door niet-ingewijden maar al te vaak simplistisch wordt gedacht. Het feit dat in het seksuele streven van de mens, in tegenstelling tot dat van het dier, het 'jij hoort bij mij — ik hoor bij jou' zo innig verweven is met het streven naar samen-zijn en samen-beleven in veel wijder zin, maakt de vergelijking tussen castratie van een dier en van de mens volstrekt ontoelaatbaar. De toepassing behoort dan ook zorgvuldig beperkt en geselecteerd te worden. De beoordeling van de veranderingen in de persoonlijkheid en de eventuele schade, teweeggebracht door een ernstige ingreep als castratie, is oneindig moeilijk.

'over sociale aspecten van het probleem der seksuele misdadigheid'

Professor G. Th. Kempe vangt zijn voordracht aan met te betreuren dat niet een vak-socioloog zijn plaats kon innemen, als gevolg van de weinige belangstelling die voor een onderwerp als dit in sociologische kring blijkt te bestaan. Spreker zal als criminoloog zich beperken tot wat losse grepen, gedaan uit de veelheid van sociale problemen met betrekking tot de seksuele misdadigheid.

Iedere menselijke samenleving beschikt over een zeker *norm*-bezit. Maar praktisch geen enkele norm wordt zonder meer, als vanzelfsprekend, volledig nageleefd. Onvolmaaktheid van de mens, gepaard aan ingewikkeldheid van de samenleving maakt de naleving tot een zaak van *nastreven*, van vallen en opstaan, onmacht en herstel. Dit streven veronderstelt spanning, maar daar merkt men in normale omstandigheden niet zoveel van. Nochtans blijven de normen in laatste instantie het dragende fundament vormen, zonder hetwelk van samenleven geen sprake zou kunnen zijn. In de dagelijkse werkelijkheid hebben we veeleer te maken met een meer of minder slaafs volgen van een aantal maatschappelijke sjablonen, die onder meer op het gebied van de geslachtelijke omgang der mensen een enorme invloed uitoefenen.

Eén van deze sjablonen, die zowel het karakter van een verklaring als dat van een rechtvaardiging schijnen te bezitten, is de zogenaamde 'vitale' afkeer tegen alles wat in de geslachtelijke omgang buiten enkele uiterst simplistische schemata zou vallen, hetgeen volgens de spreker onder meer tot uiting komt in de in dit verband altijd verkeerd gebruikte spreuk: 'Mens sana in corpore sano'. De onrechtvaardigheid ervan springt in het oog, zodra we ons realiseren hoeveel niet (lichamelijk of geestelijk) gezonde mensen in de loop der geschiedenis grote onvervangbare waarden aan de cultuur hebben toegevoegd.

Deze opvatting wordt voortdurend gelogenstraft door wetenschappelijke vondsten, die ons telkens verbazen door het blootleggen van een enorme variabiliteit, terwijl in dit verband ook (afgezien van de daaruit getrokken, vaak aanvechtbare conclusies) het Kinsey-onderzoek, dat geleerd heeft wat er aan varianten van seksuele toenadering kunnen voorkomen binnen relaties die sociaal zonder meer worden getoleerd, moet genoemd worden.

Het enige wat als mogelijk overblijft in deze wezenlijk tragische, doch als zodanig onontkoombaar met de mens gegeven situatie, is een krampachtig *geloof* in de noodzaak van de handhaving van sjablonen, uitsluitend omdat dit geloof wordt beleefd als de dam die het stuwmeer afsluit. Maar de gelovigen voelen zich permanent *bedreigd*. In de sneller wordende beweging van sociale ontwikkelingen sinds de Eerste Wereldoorlog, rijzen vragen met betrekking tot deze geslachtelijke sjablonen, die met gevoelens van verwarring, spanning en angst worden tegemoet getreden. Eén van de meest in het oog springende reacties is de neiging om te zwijgen met betrekking tot alles wat te maken heeft met het geslachtelijke (taboeïsering van de seksualiteit). Spreker wil dit verschijnsel niet alleen negatief waarderen en sluit zich aan bij wat professor Pompe gezegd heeft over het verhullend zwijgen uit eerbied voor het intieme en meest eigene van de mens. Wanneer echter het zwijgen niet geschiedt uit eerbied, maar uit vrees voor de ineenstorting van een 'paradis artificiel', dán mag gesproken worden van een taboe in de verwerpende zin.

Weliswaar zijn er langzamerhand een aantal nieuwe en meer redelijke inzichten bezig zich baan te breken (waarvan spreker enige voorbeelden noemt), maar vóór en aler de invloed van deze pionierskringen zich werkelijk zal doen gevoelen, met betrekking tot de wijzen van collectief reageren, zal nog zeer lange tijd moeten verlopen.

Ten aanzien van de spanningen waarover hier gesproken wordt, werkt nog de bijzondere omstandigheid mee, dat de explosies min of meer worden gereguleerd door een als het ware van overheidswege opgerichte bliksemafleider, ons Wetboek van Strafrecht, waarin een aantal gedragingen op geslachtelijk gebied tot strafbare feiten (misdrijven) worden bestempeld. In de ogen van de collectiviteit worden deze gedragingen daardoor buiten discussie geplaatst. Ondanks een zekere wetenschappelijke reserve hiertegenover zullen we er goed aan doen om het verschijnsel als een sociale reactie tegemoet te treden en trachten te begrijpen. Niet door onmiddellijk de zeer complexe achtergronden te gaan analyseren en nog minder door reeds bij voorbaat reacties als deze af te wijzen, hoe verleidelijk ook door de barre liefdeloosheid waarvan deze collectieve bewogenheid soms getuigt. Zoals de delinquent onzes inziens recht heeft op pogingen tot begrijpen, evenzo heeft de samenleving recht op begrip voor *haar* reacties, hoezeer ook aan kritiek onderhevig.

In de publieke reacties op seksuele criminaliteit acht spreker positief het gevoel dat wetten er zijn om geëerbiedigd te worden, alsook de mening dat ieder mens recht heeft op de handhaving van zijn geslachtelijke integriteit. Negatief acht hij de geringe geneigdheid om lering te trekken uit wat er geschied is en dat men zich veeleer laat gaan op de hoge golven van woede en wraakzucht, zonder zelfs maar te bemerken dat men de macht over het roer bezig is te verliezen. Te meer acht spreker te betreuren indien deze negatieve verschijnselen zich soms openbaren bij de rechterlijke arbeid, wat hij met een voorbeeld toelicht.

Als een niet minder belangrijke sociaal-psychologische factor wijst spreker op de veelvuldige koppeling van zedendelicten met het slagwoord 'zederverwildering'. Mede als gevolg van de beperking van het begrip 'zede' tot de sfeer van de *geslachtelijke* zedelijkheid wordt door talloze leken verband gelegd tussen mededelingen omtrent toeneming der gerechtelijk geconstateerde seksuele criminaliteit en allerlei verschijnselen die men aanvoert als een 'hand over hand toenemende zederverwildering'. Vooral ouderen die veranderingen in het beeld van de omgang der geslachten binnen betrekkelijk korte tijd moeilijk kunnen bijhouden, kan de angst om het hart slaan. Deze ontwikkelingen hebben echter niets te maken met vormen van *afwijkend* seksueel leven van een zeer kleine groep van psychisch ge-

stoorden. De beide verschijnselen 'zederverwilderings' en 'seksuele criminaliteit' liggen als het ware in verschillende vlakken.

Dat de hier besproken uitingen van verontwaardiging in de samenleving soms scherpe afkeuring verdienen, behoeft op zich zelf nog niet in te houden dat de hieraan ten grondslag liggende gevoelens niet als heilzaam en juist zouden mogen worden erkend. In naam van hoge beginselen is door onvolmaakte mensen al heel wat slechts verricht, zonder dat die beginselen erdoor werden aangetast. Spreker vreest dat dit niet toepasselijk is op de in deze voordracht besproken collectieve gevoelens, waarin veel meeklinkt dat vals aandoet. Dezelfde maatschappij heeft immers weet van toestanden die vaak als misstanden bestreden zouden moeten worden. Het latent bewustzijn van medeschuld wordt reeds als dusdanig onverdraaglijk ondervonden dat het met felle emotionaliteit wordt afgeweerd.

Ten slotte gaat spreker ertoe over om enkele factoren te belichten, die we hier slechts in het kort zullen vermelden.

- De zelfgenoegzaamheid waarmee 'men' zich verbeeldt precies te weten hoe een 'echte' jongen, meisje, man of vrouw moet zijn, waardoor ongetelde kinderen van jongs af aan worden geperst in gedragpatronen waarin zij niet passen (wee de 'meisjesachtige' jongen of het meisje 'dat net een jongen is').

- De vlakke ranzige romantiek van songs, films, populaire maandbladen, die een aanfluiting is van alle waarden welke in een volwaardige medemenselijkheid besloten liggen.

- De alles en iedereen vertrouwende argeloosheid van ouders met betrekking tot wat hun kinderen wellicht zou kunnen bedreigen, voortkomend uit een vervalste visie op de realiteiten van het leven, wat ernstige gevaren kan oproepen.

- Een ongezonde zwijgzaamheid over seksuele zaken, die als een zwarte slagschaduw over de levens van talloze kinderen lan liggen.

- Anderzijds soms een spraakzaamheid van bedenkelijk karakter, met ondoorzichtige verhalen, die bij de jeugdige verwarrende voorstellingen over het leven der geslachten oproept. Kuisheid wordt dan alleen bepaald door wat *niet* mag.

- Seksuele voorlichting is niet zonder meer een panacee tegen alle kwade risico's, dat een jeugdige, hetzij als dader, hetzij als slachtoffer, bij seksuele misdadigheid betrokken raakt. In het bijzonder waarschuwt spreker tegen het afschepen met dooddoeners, wanneer jeugdigen *in hun nood* om voorlichting vragen. Te kort schieten, maar ook een teveel aan gesprekken kan schadend werken.

- Wat de soms psychisch onzindelijke perspubliciteit betekent voor hen die zich in voortdurend gevaar bevinden om te geraken tot criminele bevredigingsvormen van hun seksualiteit, kunnen weinigen zich volledig voorstellen. Wellicht vormt dit gebrek aan kennis iets van een verklaring voor de ergerlijke dingen die sommige bladen zich veroorloven.

- Spreker beëindigt zijn bont geheel van gevaren en tekortkomingen door te wijzen op de fouten die al te vaak gemaakt worden bij de opvang van kinderen en jeugdigen die slachtoffer geworden zijn van zedendelicten. En daarnaast, in nauwe samenhang hiermede, de neiging van vele ouders en opvoeders om jonge kinderen in

preventieve zin schrikbeelden op te hangen van wellustelingen die het op hen voorzien zouden hebben. In plaats van onwerkelijke voorstellingen zouden rustige en zakelijke gesprekken heel wat beter werken.

Wat is nu tegen dit alles te doen? Hier ligt volgens spreker een preventieve taak, zó omvangrijk dat deze de kaders van criminologische beschouwing en planning verre te buiten gaat en veeleer passen zou in de sfeer van de veelomvattende geestelijke volksgezondheid.

In het bijzonder bij ernstige voyante zedendelicten valt een neiging te onderkennen om in sterke mate tegemoet te komen aan de publieke opinie door het opleggen van zware straffen, zelfs aan delinquenten wier sterk verminderde toerekenbaarheid is aangetoond. Sociaal-psychologisch is dit slechts *schijnbaar* juist; ieder onevenredig hard vonnis *belet* de samenleving om te komen tot de zo bitter noodzakelijke bezinning op het gecompliceerde karakter van haar *eigen* verontwaardiging en vitale afkeer. Spreker blijft een warm pleitbezorger om seksueel criminele mensen, die ziek zijn en door hun ziekte gevaarlijk, de opvang en behandeling te geven die zij behoeven. Dit is echter niet voldoende te achten, indien het niet gepaard gaat met op alle denkbare manieren te streven naar meer helderheid, meer evenwicht en vóór alles meer moed tot zelfkritiek en zelfonderzoek bij de samenlevingsgenoten.

'het seksuele delict in zijn individuele en cultureel- sociale ontwikkelingsgang'

Professor H. H. M. Fortman sluit de rij van voordrachten.

In een rijk met vergelijkingen doorspekt betoog, waarvan spreker zelf zegt, dat hij na de voorgaande voordrachten niet veel anders kan doen dan de dingen die reeds gezegd zijn nog eens op hun verdere consequenties door te denken door het verbreiden van het antropologische kader, begint met uitvoerig het probleem van het misvormde gedrag — in de zin van psychopatisch gedrag¹ — te schetsen. Vooral het bekende probleem van aanleg en milieu, gebieden die in het leven moeilijk of niet van elkaar te onderscheiden zijn, is grote aandacht waard. Spreker vreest dat het nooit zal lukken om aangeboren stoornissen te onderscheiden van verworven stoornissen, omdat dit innerlijk onmogelijk is. Er is steeds sprake van een verweving, zoals men moeilijk zal kunnen zeggen, bij het opgroeien van uw plant: dit komt van de kiem en dat komt van de verzorging die ik geef.

De wijze waarop de spreker zijn betoog op levendige wijze heeft opgebouwd, leent zich beter voor het lezen van dit deel van zijn voordracht en veel minder voor het in het kort weergeven op deze plaats. Te meer omdat de psychopathie een moeilijk te doorgronden vakgebied is, dat meer vragen dan zekerheden oproept.

Belangrijk acht spreker vervolgens de vragen: hoe kijken *wij* tegen de psychopaat en hoe kijkt de psychopaat tegen *zich zelf* aan?

Het denken over psychopathie en het herkennen van de symptomen moge belangrijk zijn, het zegt niets omtrent de genezing van de individuele persoon met zijn eigen geschiedenis. De poging hem aan te spreken is fundamentele voorwaarde voor het contact. En juist dat contact is gestoord. Daarom is het zo eindeloos moeilijk en daarom ook ligt het zo voor de hand dat men ten slotte ontmoedigd zegt: jullie

¹ Onder psychopathie is in het algemeen te verstaan: een aangeboren afwijking van het wils-, drift- en gevoelsleven bij *normale* intelligentie.

hebben gelijk, er is inderdaad niets aan te doen. Maar de vraag is of we de juiste weg al gevonden hebben om achter de façade en door de korst heen de mens te vinden en dus in de scherven het oorspronkelijke menselijke patroon te ontdekken.

Met een paar voorbeelden licht de spreker toe hoezeer de theorie van de fatale aangeborenheid ook op de patiënt zelf invloed heeft. En dan is er nog de invloed van de publieke opinie, die evenals de patiënt een korstige kant heeft, en van de westerse cultuur, die in tegenstelling tot de oosterse wereld, weinig zelfbezinging, stilte en zelfcontrole meer kent. De moderne mens lijdt onder een afkoeling van het gevoel, ondiepte, verarming van het bewustzijn en de verstopping daarvan (Guardini in 'Religion und Offenbarung'). Psychopathie zou dus een cultuurverschijnsel kunnen zijn, vrucht van een beschaving waarin anders dan bij de primitieven de ratio is geïsoleerd van het affect. Het gaat in wezen om de kunst van het evenwicht. Hier liggen problemen die wetenschappelijk onderzoek vragen. Hoe het zij, er is een (indirect) verband tussen de cultuur als geheel en de gedragingen der afwijkenden (delinquenten of zieken). Wij zijn met hen in solidariteit verbonden. De voornaamste vraag is, hoe de vereenzaming preventief en curatief te doorbreken.

naschrift

Voor zover we door onze korte weergave van deze reeks van voordrachten hier of daar de sprekers enig onrecht hebben gedaan, bieden we gaarne onze verontschuldiging aan. Het ging er ons om hun belangwekkende gedachten dichterbij onze lezers te brengen en die en gene tot lezen van deze reeks te stimuleren. Nogmaals: het gaat om 'Sexuele criminaliteit', een uitgave in de reeks van criminologische studiën (Van Gorcum, Assen, f 6,50).

P. E. HUTTE

Het bestuur van het A. H. Gerhardhuis te Amsterdam
bejaardentehuis voor buitenkerkelijken, met ca.
250 bewoners en 24 bejaardenwoningen

vraagt

directeur

(extern)

Vereisten:

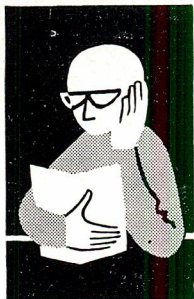
- middelbare of daarmee gelijkstaande opleiding,
- organisatietalent,
- begrip voor menselijke verhoudingen.

Salaris nader overeen te komen;

Pensioenregeling.

Schriftelijke sollicitaties met recente pasfoto voor 12 sept. '63 te richten aan het Bestuur van het A. H. Gerhardhuis, p/a mevrouw H. A. Polak Schwarz, Prinses Marijkestraat 3, Amsterdam Z.

BOEKAANKONDIGINGEN

drs j. g. van der ploeg

geestelijke stromingen in nederland

w. p. van stockum en zn, 1963 (116 pagina's)

Dit boek tracht, aldus de schrijver in zijn inleiding, een bijdrage te leveren tot kennis van de 'geestelijke kaart' van ons land. In de eerste hoofdstukken wordt allereerst aandacht besteed aan de relaties die bestaan tussen levensovertuiging en maatschappelijk werk, en de consequenties die daaruit voortvloeien. Dan volgt een globaal overzicht over de cultuurgeschiedenis der laatste eeuwen, toegespitst op de vragen rondom levensovertuiging en antropologie. In het tweede deel wordt dan een uiterst summier overzicht gegeven van de voornaamste geestelijke stromingen in ons volk.

Ik erken dat iedere poging tot een bijdrage in de moeilijke materie, in zo kort bestek als in dit boek is betracht, een onvolkomen bijdrage moet zijn, die overigens desondanks heel waardevol kan zijn. Als zeer beknopte introductie in enkele vraagstukken van cultuurgeschiedenis en antropologie kan dit boek zeker een eigen waarde worden toegekend.

Hierbij moet het voorbehoud gemaakt worden dat de lezer de kritische instelling moet hebben die hem in staat stelt het boek niet als 'leerboek' op te vatten, maar als een proeve van formulering van de persoonlijke ideeën en inzichten van de schrijver op cultuurhistorisch en antropologisch gebied.

We bevinden ons hier niet op het gebied van de exacte wetenschappen, zodat levensovertuiging en filosofie van de auteur het beeld onvermijdelijk kleuren.

Het bezwaar dat tegen 'Geestelijke stromingen in Nederland' is in te brengen is, dat de schrijver zijn boek presenteert als bijdrage in de kennis van de geestelijke kaart van ons land, terwijl veeleer sprake is van een bijdrage in de discussie daaromtrent. Dit bezwaar krijgt nog meer gewicht op het moment dat geconstateerd moet worden dat bepaald foutieve informatie wordt verstrekt.

Ik wil mij niet wagen aan een beoordeling van de hoofdstukken over het rooms-katholicisme, reformatorisch christendom, en andere stromingen. Daar zal in eigen kring waar nodig de kritiek wel worden geuit. Maar degenen die niet tot een kerkelijke stroming behoren, zullen met verbazing kennis nemen van b.v. het volgende:

'Hoewel het Humanistisch Verbond stellig niet beweert, de buitenkerkelijken te representeren, maar hoogstens een tehuis wil vormen voor de buitenkerkelijken die een geestelijk tehuis zoeken, is het wel duidelijk, dat in ons land de neiging bestaat de gehele buitenkerkelijkheid te scheren over de kam van het humanisme. Bij velerlei subsidieregelingen wordt immers de subsidie-"koek" verdeeld tussen protestantse, rooms-katholieke en humanistische groepen. Een rest blijft niet over. Juist die groep

van buitenkerkelijken, die evenmin van de kerken als van het Humanistisch Verbond en zijn nevenorganisaties (b.v. Humanitas) wil weten, voelt zich ernstig bedreigd door deze subsidiepolitiek. Maar ook vele christenen menen, dat door deze politiek te veel de suggestie wordt gedaan, dat buitenkerkelijk identiek is aan humanistisch. Een bijzondere moeilijkheid doet zich nog voor, wanneer men bepaalde "algemene" organisaties stempelt tot humanistische. Zo kan men het NVV wel eens een humanistische organisatie horen noemen, terwijl het toch wel vaststaat, dat het merendeel der leden en der bestuurders niet humanist is en ook niet als zodanig wenst te worden beschouwd?' (blz. 102).

De zinsnede over de subsidiepolitiek is volstrekt onjuist en misleidend voor degenen die niet beter zouden weten.

De nevenschikking van Humanistisch Verbond en Humanitas is bepaald te boud gesteld. De grootste verbazing zal wel in kringen van het NVV ontstaan. Men hoort daar vele misvattingen omtrent het wezen van het NVV, maar de hier genoemde misvatting zal voor velen nieuw zijn! Met meer recht zullen sommigen geneigd zijn de laatste zinsnede van het citaat op 'Humanitas' te betrekken.

Het is ten aanzien van Hoofdstuk IX, Het Humanisme, in het algemeen jammer dat de tekst niet ontkomt aan de generalisaties en simplificaties die in Nederland dienaangaande gemeengoed zijn geworden. Ergens zegt de schrijver dat men het christendom niet kan afmeten aan het Gereformeerd Verbond, en elders dat van 'de' humanist eigenlijk niet gesproken kan worden. Desondanks vervalt hij in de door hem zelfesignaleerde fout en scheert het humanisme geheel over de kam van het Humanistisch Verbond, daarbij voortdurend sprekend over 'de' humanist(en). In zijn voorwoord heeft de schrijver aangedrongen op een ontmoeting en een gesprek, en zegt daarbij:

'Wij hebben schoon genoeg van het verstikkende isolement van het eigen ik. Wij breken door de muren van onze zelftucht en egoïstische armeterigheid, van onze zelfvoldaanheid en zelfingenomenheid, en proberen de weg naar de ander te vinden.' In de kring van Humanitas zullen we graag alle bereidheid tot gesprek tonen aan een ieder die deze weg naar de ander zoekt.

P. ALBARDA

dr. k. van dijk

grenzen en kansen, sociologie van de grote maatschappelijke verbanden

uitg. roelofs van goor, amersfoort, 1962

Dit boek is, zoals het voorwoord vermeldt, bedoeld voor hen die met de sociologie voor het eerst kennismaken in schoolverband, waar dit vak vaak niet als zodanig onderwezen wordt, maar wél het in tweeën gehakte 'cultuur- en maatschappijleer'. De schrijver heeft getracht om in de vertrouwde vakken aardrijkskunde en geschiedenis uitgangspunten te vinden om de aspecten cultuur en maatschappij, die in de sociologie bijeenbehoren, te zamen te belichten. De schrijver geeft allerlei wetenswaardigheden die de oplettende krantelezer wellicht bekend zullen zijn, maar waarvan het toch prettig is ze hier eens in onderling verband bijeen te hebben. Geschiedenis van de politieke partijen in binnen- en buitenland, de vakbeweging, publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, de moderne onderneming, een schematische

weergave van het Europees Parlement met zijn drie executieven: de EGKS, de EEG en Euratom, de grote wereldgodsdiensten, de relatie tussen kerken en het deels daaruit voortgekomen moderne maatschappelijk werk, klassen en standen ook achter het IJzeren Gordijn, de rol van de manager en ettelijke en andere onderwerpen.

In het laatste hoofdstuk wordt dit alles afgezet tegen de zgn. dieptesociologie, die een aantal 'lagen' in de sociale werkelijkheid onderkent, waaronder de morfologische (aardrijkskundige gesteldheid), organisatorische ('de samenleving op papier', wetten, reglementen, enz.), de organische (spontane groeps- en gewoontevorming), de symbolische (tekens, gedragingen, kunstuitingen, enz.) en de psychologische (meningen, opinies, vooroordelen, enz.), die alle weer onderling samenhangen.

Het is duidelijk, dat dit boekje in zijn ruim 150 bladzijden heel wat overhoop haalt. Zo terloops worden allerlei belangrijke sociologen aangehaald. Het geeft ten slotte een geselecteerde wegwijzer, die wil aansporen tot aanschaffing van meer literatuur. Grenzen en kansen is juist door zijn veelheid niet diepgravend, maar voor de aandachtige – en hier en daar ook kritische – lezer wel een prettig boekje.

R. A. E. ZIJLMAN

de mogelijkheid van functieanalyses in het maatschappelijk werk

Verslag van een verkennend onderzoek in opdracht van het Ministerie van Maatschappelijk Werk en de Nationale Raad voor Maatschappelijk Werk.

Publikatie nr. 3 in de reeks Mededelingen van het Sociologisch Instituut der Rijksuniversiteit te Utrecht.

In het maatschappelijk werk wordt sinds jaren zeer waardevol werk verricht. Er wordt echter ook nog steeds in gebeunhaasd. Daar zijn vele in- en ook vele outsiders het over eens. Vraagt men hun echter om aan te duiden wat het 'eigene', de eigen 'identiteit' van goed maatschappelijk werk is, dan lopen de formuleringen zeer uiteen. Allerlei vragen komen hierbij aan de orde: de verhouding van materiële en immateriële hulp, de relatie tussen maatschappelijk werk en geestelijke verzorging, de mate van methodisch werken, het vermoeden dat het maatschappelijk werk soms voor doeleinden gebruikt wordt, waar het niet voor bestemd is. Daarbij komt dat het maatschappelijk werk, door de aard van zijn werken, zo moeilijk een eigen gezicht aan de buitenwereld kan vertonen; heel vaak stuit men nog op onbegrip en misverstanden. Het is geen wonder, dat er bij velen: beleidsinstanties, de werkers zelf, de opleidingen, behoefte bestaat aan meer duidelijkheid over de functie van de maatschappelijk werker. Het blijkt noodzakelijk functieanalyses te maken, d.w.z. na te gaan welke taken de maatschappelijke werkers in feite zoal verrichten. Door het Sociologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Utrecht is hiernaar, in samenwerking met het Instituut voor Arbeidsvraagstukken van de Economische Hogeschool te Tilburg, een verkennend onderzoek verricht.

Men heeft daartoe gesprekken gevoerd met besturen, directeuren en maatschappelijk werkers van 24 instellingen verspreid over het gehele land. Het betrof vijf diensten voor Sociale Zaken, vier instellingen gericht op bepaalde categorieën (o.a. gehandicapten en onmaatschappelijken), vier vormen van ingebouwd maatschappelijk werk (o.a. schoolmaatschappelijk werk, bedrijfsmaatschappelijk werk en het werk der reclasseringsinstellingen. Wat het laatste betreft: dit werd ingebouwd genoemd, omdat het tracht de situatie van de beschuldigde in de gerechtelijke situatie zo gunstig mogelijk te maken). Het ingebouwd maatschappelijk werk is op cliënt én instelling gericht. Het is de vraag in hoeverre dit een ideaalvoorstelling is, die in de realiteit

niet is terug te vinden en die ook in b.v. bedrijfsmaatschappelijk werk en reclassering geenszins vergelijkbaar is.

Uit het onderzoek blijkt ook wel, dat die ideaalvoorstelling niet klopt. Als vierde categorie waren er elf instellingen voor algemeen maatschappelijk werk, al dan niet op levensbeschouwelijke grondslag, bij het onderzoek betrokken.

Het bleek bij dit verkennende onderzoek, dat vooral een zo concreet mogelijke beschrijving door de maatschappelijke werkers van hun eigen gevallenbehandeling inzicht geeft in de werkwijze. Voor een analyse van de feitelijke inhoud van maatschappelijk-werkfuncties kunnen in de huidige situatie gesprekken met bestuursleden en directeuren van instellingen slechts in uitzonderingsgevallen van betekenis geacht worden. De contacten van de besturen en de directeuren met de maatschappelijk werkers bleken nl. weinig betrekking te hebben op de gevallenbehandeling in concreto. Waarschijnlijk kwam dit slechts soms in informele contacten ter sprake.

Bij de gesprekken met de maatschappelijk werkers maakten de onderzoekers voornamelijk gebruik van een aantal kaartjes waarop verschijnselen vermeld stonden, zoals 'afwijkend woongedrag', 'huwelijksmoeilijkheden', 'spanningen in het werk', waarmee maatschappelijk werkers wel te maken krijgen. Naar aanleiding daarvan ontstond een gesprek over het eerste contact met de cliënt en het verdere verloop van de behandeling. Het voorleggen van kaartjes met middelen van hulpverlening, wat ook tijdens het gesprek gebeurde, gaf minder inzicht, waarschijnlijk omdat men vaak meer intuïtief dan bewust bepaalde middelen toepast. Het bleek overigens wel overduidelijk, dat allerlei mensen verschillende betekenissen aan dezelfde termen toekenden, wat enerzijds het onderzoek moeilijker maakte, anderzijds de noodzaak van verder onderzoek des te meer aantoonde.

De taken van de maatschappelijk werker zijn uiteraard nog veel meer omvattend dan die van individuele hulpverlening. Vooral bij de instellingen voor algemeen maatschappelijk werk bleek hij b.v. tevens in staat te moeten zijn, om zijn bestuur — vaak in de eerste plaats gekozen als vertegenwoordiging van een 'achterland', inzicht te geven in de noden die maatschappelijk werk kan lenigen. Dit betekent in feite een omkering van de gangbare opvattingen over de functie van een bestuur, nl. het leiding geven aan de beroepskracht. Er kunnen zo gemakkelijk spanningen ontstaan. Niet zozeer de eventuele regels die een bestuur of directeur stelt voor de hulpverlening door de maatschappelijk werkers, maar de deskundigheid van de werkers, de wijze waarop de cliënt met de instelling in contact komt, en de verwachtingen waarmee hij komt (dus het beeld, dat over de instelling in de buitenwereld bestaat) bleken verschil uit te maken voor de wijze waarop die instelling maatschappelijk werk verricht.

Dit alles klinkt ons, zoals we zo vaak bij de resultaten van sociaal-wetenschappelijk onderzoek, als oud nieuws in de oren. Toch: het waren slechts vage vermoedens, die hier enige bevestiging vonden.

Het kan besturen én beroepskrachten een gevoel van verlichting geven, dat blijkbaar in de huidige ontwikkeling van het maatschappelijk werk nog lang niet alles verloopt op de wijze die men zelf normaal zou vinden. Het is daarbij alleszins aan te bevelen dit boekje eens door te bladeren.

Naar onze mening is het punt van de supervisie — die toch evenals de rol van de directeuren en de besturen van belang zou moeten zijn bij de concrete hulpverlening — te weinig aan de orde gekomen. De vraag is, of dit komt doordat de maatschappelijk werkers dit zelf niet ter sprake brachten, of dat door de onderzoekers de invloed ervan niet is nagegaan.

Het is alleszins te hopen, dat er op grond van dit verkennende onderzoek verder gewerkt wordt. Daarbij zouden dan behalve het verloop van de feitelijke hulpverlening, ook de contactlegging (Hoe komt de cliënt in verbinding met de instelling?) en de tijdsbesteding van de maatschappelijk werkers. (Wat doen m.w.'s vaak nog meer dan gevallenbehandeling?) aan de orde moeten komen.

R. A. E. ZIJLMAN

dr. j. h. baaij

sociale geneeskunde

uitg. j. b. wolters, groningen 1963 (140 pagina's)

Bij het geven van de lessen in de sociale geneeskunde voor de hogere opleidingen voor verplegenden bleek, aldus de schrijver, de behoefte te bestaan aan een boekje waarin de hoofdlijnen van de maatschappelijke gezondheidszorg terug te vinden zouden zijn. Tegen deze achtergrond dient men dit werkje te bezien. Het is bedoeld als basis, waaraan de docent zijn beschouwingen kan vastknopen.

In verband met de gecompliceerde structuur van onze gezondheidszorg is zoveel mogelijk uitgegaan van de historische benadering van de onderwerpen. Voor degenen die zich over bepaalde onderwerpen wat meer willen oriënteren, is aan het einde van het boek een beknopte literatuurlijst opgenomen.

De onscherpe begrenzing van het gebied van de sociale geneeskunde maakte het soms moeilijk te bepalen of een onderwerp al dan niet behandeld diende te worden. Een voor ieder bevredigende oplossing is misschien niet bereikt.

Wat mijns inziens wel is bereikt, is een zeker voor de opleidingen in het medisch maatschappelijk werk, maar ook voor alle belangstellenden in het algemeen maatschappelijk werk handzame oriënteringsbron inzake de sociale geneeskunde. In de diverse hoofdstukken wordt ingegaan op de overheidsorganisaties op het gebied van de gezondheidszorg, de sociale verzekeringswetgeving e.a. wetten, de beroepen in de gezondheidszorg (w.o. de ziekenhuis-maatschappelijk werker), de instellingen voor ziekenzorg, en de preventieve voorzieningen (reuma- en t.b.c.-bestrijding, kleuterzorg, geneeskundige zorg in scholen, bedrijven e.d., zorg voor de geestelijke volksgezondheid door middel van m.o.b., schoolpsychologische dienst, bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden, beschuttende werkplaatsen, enz.).

Voor de liefhebbers: nog een hoofdstuk betreffende de kosten van de gezondheidszorg.

Een trefwoordenregister en een organisatieschema van het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid verhogen nog de praktische bruikbaarheid van het boekje. Ten slotte enkele citaten die geïnteresseerden uit de kring van het maatschappelijk werk stof tot overpeinzing zullen geven: 'Het merendeel van de medisch-maatschappelijk werksters in Nederland is verpleegster. Een minderheid is maatschappelijk werkster, al dan niet met een aanvullende medische of verpleegkundige opleiding. Sinds kort bestaat aan enkele scholen voor maatschappelijk werk een aparte richting voor medisch-maatschappelijk werk. Voor de verpleegsters die zich in het medisch-maatschappelijk werk willen bekwamen, bestaat tot nu toe in ons land geen adequate scholingsmogelijkheid.

In ons land is de mogelijkheid van samenwerking tussen de medisch-sociaal werker en de medische staf van de ziekenhuizen nog te veel miskend.'

'De sociaal-psychiatrische diensten beogen hulp te geven aan ontslagen psychiatrische patiënten en ook aan geestelijk gestoorde die niet of nog niet krankzinnig zijn geweest. Het eerste is de nazorg, het laatste de voorzorg. Aan deze diensten zijn verpleegsters voor maatschappelijk werk verbonden die de patiënten thuis bezoeken en eventueel proberen de milieuverhoudingen te verbeteren.'

P. ALBARDA

dr. g. p. hoefnagels, e.a.

noodzakelijk denken

uitg. muusses, 1963 (128 pagina's)

Een zeer lezenswaardige onderneming van een elftal auteurs, die het maatschappelijk werk plaatsen in zijn relatie tot resp. het geloof, de antropologie, het recht, de economie, de psychologie, de pedagogiek, de sociologie, de literatuur, de communicatie, en de beeldende kunst, met een beroep op de creativiteit van de maatschappelijk werker tot slot. Geïllustreerd.

j. h. de vey

de algemene bijstandswet

uitg. ae. e. kluwer (62 pagina's f3,25)

Een korte introductie voor allen die belang stellen in de historie en de inhoud van de algemene bijstandswet, die waarschijnlijk in 1965 van kracht zal worden.

'dubieus vaderschap, een genetisch-juridisch symposion',

onder deze titel verscheen bij uitgeverij De Erven F. Bohn N.V. te Haarlem een studie over de erfelijke overdracht bij de mens.

Deze, zeer sterk medisch-technisch ingestelde, studie geeft een inzicht in een aantal algemene antropogenetische aspecten van het onderzoek naar het biologische vaderschap, alsmede een uiteenzetting van de meer gespecialiseerde onderzoeken, zoals het bloedgroepenonderzoek en het irisonderzoek.

De studie besluit met een hoofdstuk over de waarschijnlijkheidsberekening bij het vaderschapsonderzoek en een hoofdstuk over de juridische aspecten die hiermede verband houden.

GEVARIËERDE STOF

studie in het buitenland

Internationale uitwisseling voor studiedoeleinden is een verschijnsel dat zich ook voordoet op het werkgebied van de 'social welfare'.

Nog blijkt in de praktijk echter dat velen die op dit terrein werkzaam zijn en die door studie en observatie gedurende kortere of langere tijd in het buitenland hun kennis willen vergroten, of van bepaalde methodieken, die in andere landen met succes worden toegepast, kennis willen nemen, niet voldoende bekend zijn met de mogelijkheden daartoe.

In internationaal verband heeft men het nut van studiereizen naar het buitenland niet alleen ingezien, doch ook gepropageerd, hetgeen blijkt uit het feit dat een aantal mondiale en Europese organisaties studiebeurzenprogramma's hebben gecreëerd, die sociale deskundigen, waaronder maatschappelijk werk(st)ers in staat stellen onder bepaalde voorwaarden in het buitenland een studie van een of meer facetten van de social welfare te maken.

Hierbij worden twee belangen gediend, nl. dat van de studiebeurshouder zelf en het belang van het maatschappelijk werk in het land waar degene die de studie verricht, thuishoort. Ook voor velen die na een jarenlange intensieve werkzaamheid in een instituut of organisatie de behoefte gevoelen eens enige tijd uit het werk te stappen

en in het buitenland nieuwe ideeën op te doen, ligt hier een gunstige mogelijkheid. In verband met het binnenkort selecteren van kandidaten voor beurzen voor 1964 en 1965, volgt hieronder een korte uiteenzetting van een drietal programma's waaraan Nederland deelneemt.

a. 'united nations fellowships programme'

Dit programma is internationaal van opzet en strekt zich in principe wat de landen van studie betreft, tot alle landen uit die lid zijn van de Verenigde Naties.

Dit programma is bedoeld zowel voor praktijkdeskundigen als beleidsfunctionarissen die door hun positie in staat zijn de in het buitenland opgedane kennis en ervaringen in eigen land uit te dragen ter verdere ontwikkeling van het betreffende werkgebied in Nederland. 'Fellowships' van de Verenigde Naties omvatten praktische observaties of colleges aan universiteiten en kunnen ook een combinatie van deze twee soorten studies zijn. De duur van uitzending varieert van 4 maanden tot maximaal een jaar. Behalve een maandelijks stipendium ontvangt de studiebeurshouder een vergoeding van de reiskosten in het land van studie, alsmede een éénmalige uitkering voor het aanschaffen van vakliteratuur. Als zgn. 'national committee' fungeert in Nederland het Werkcomité Internationale Sociale Bijstand, waarvan de leden worden gevormd door vertegenwoordigers van verschillende overheids- en particuliere instanties op het gebied van de social welfare. Dit comité adviseert de minister van Maatschappelijk Werk met betrekking tot de keuze van de studieonderwerpen en de bij de Verenigde Naties voor te dragen kandidaten voor een studiebeurs. Het aantal 'fellowships' waarover jaarlijks kan worden beschikt, bedraagt twee à drie.

b. studiebeurzenprogramma van de raad van Europa

Dit programma beperkt zich tot Europa en opent de mogelijkheid tot het toekennen van beurzen, voor de duur van 1 à 2 maanden, in beginsel aan ieder die deskundig en werkzaam is op het brede gebied van de 'social welfare'.

Ook voor dit programma treedt het Werkcomité Internationale Sociale Bijstand als adviesorgaan op.

De faciliteiten omvatten een maandelijks uitkering voor levensonderhoud in het buitenland en een vergoeding van de reiskosten zowel naar als in het land van studie. In 1963 werd voor het eerst door de Raad van Europa aan drie Nederlandse deskundigen een studiebeurs toegekend.

c. studiebeurzenprogramma van de e. e. g.

In tegenstelling tot de reeds genoemde projecten is dit programma ingesteld ten behoeve van slechts één bepaalde categorie van maatschappelijk werk(st)ers, nl. diegenen die zich bezighouden met de opvang en sociale aanpassing van migrerende werknemers afkomstig uit de landen van de EEG.

Een studiebeurs van dit Europese orgaan biedt de mogelijkheid tot een stage van b.v. 2 maanden in België, Luxemburg, Italië, Frankrijk of Duitsland. De kosten van verblijf in het buitenland en de reiskosten komen ten laste van de EEG.

Over 1963 werden aan Nederland 2 studiebeurzen toegekend.

Verdere inlichtingen alsmede formulieren voor deelneming aan één van deze studiebeurzenprogramma's kunnen worden verkregen bij de Afdeling Internationale Betrekkingen van het Ministerie van Maatschappelijk Werk, Binnenhof 7, Den Haag. (Telefoon 81 42 11).

**DE STICHTING BEJAARDENZORG
HUMANITAS HENGLO**

zal overgaan tot het aanstellen van een

DIRECTEUR

die belast zal worden met de leiding van haar twee bejaardencentra, bestaande uit 142 woningen en 2 pensiontehuizen met resp. 25 en 45 bedden.

Deze functionaris zal aan de volgende eisen moeten voldoen:

Bij voorkeur middelbare opleiding, event. Sociale Akademie. Belangstelling en gevoel voor bejaardenproblemen, het liefst door ervaring gesteund. Leeftijd 30-45 jaar.

De taak van de te benoemen directeur zal omvatten:

Het geven van leiding aan het personeel; het onderhouden van contact met de bewoners; het geven van advies aan het bestuur voor verhuur van woningen en kamers; verzorging van de administratie en het organiseren van activiteiten.

Salaris afhankelijk van leeftijd en ervaring, van f 10.000,— tot f 15.000,— per jaar. Datum indiensttreding in overleg.

Met de hand geschreven sollicitaties onder bijsluiting van een recente foto, te richten aan het secretariaat Woolderesweg 64 te Hengelo.